

Humanity

Mafên Mirovân

**KUNNIAN
JA HÄPEÄN
RISTIPAINEESSA**

**Opas ammattilaisille
kunniaan liittyvän
väkivallan tekijöiden
kohtaamiseen**

Rebwar Karimi, Doaa Al-Shmes, Satu Hintikka,
Merja Kankare, Fardin Abbasi

2022

Kunniaksi-hanke

Hankkeen toteuttaja: Setlementti Tampere ry
*Kirjoittajat: Rebwar Karimi, Doaa Al-Shmes, Satu Hintikka,
Merja Kankare, Fardin Abbasi*
Graafinen suunnittelu: Hennakirsikka Halme

**Setlementti
Tampere**

Väkivalta- ja kriisityö

**OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET**

Sisällys

1.	Lukijalle	4
	Oppaan termeistä	5
2.	Mitä on kunniaan liittyvä väkivalta?	6
	KLV osana yhteisöllistä väkivaltaa	7
	KLV:n yleisyydestä	9
3.	Kokijan tilanteen huomioiminen ja auttaminen	11
4.	KLV:n tunnistaminen	13
5.	Miten suhtautua tekijään ja tämän tekoihin?	16
	Tekijä kahden kulttuurin ristipaineessa	
	Ei pahuutta vaan keinottomuutta	17
6.	Tekijän kanssa työskentely	18
	Puheeksi ottaminen tekijän kanssa	19
	Ohjeita tekijän kohtaamiseen	20
	Tulkin käyttäminen	23
	Väkivaltariskin kartoittaminen	24
	Työskentelyn turvallisuus	25
	Vaitiolovelvollisuus ja ilmoitusvelvollisuus	26
7.	Työskentelyprosessin eteneminen	28
	Alkukartoitus ja työnjako	29
	Työskentelyn aloittaminen tekijän kanssa	30
	Tilannekartoitus ja tavoitteiden asettelu	
	Työskentelyn skenaariot	32
	Tilanteen uudelleen arviointi	34
	Asiakassuhteen päättäminen, jatko-ohjaus ja seuranta	
8.	Työmenetelmiä	35
	Motivoiva haastattelu	
	Ratkaisukeskeinen vaiheittainen työskentelytapa	36
	Vakauttaminen ja keholliset menetelmät	
	Suuttumuksen hallinta	37
	Palautetietoinen hoito	
9.	Moniammatillinen yhteistyö KLV-tapauksissa	38
	Asiakasohjaus, tiedonkulku ja toimijoiden roolit	
	Verkostoitumisen merkitys	
10.	KLV rikoksena ja epäillyn oikeudet	40
	Rikosprosessi ja epäillyn oikeudet	41
	Oikeus avustajaan	42
11.	Ennaltaehkäisevä työ	43
	Omakieliset keskusteluryhmät	
	Dialogityöpajat	
	Hyvät vähemmistösuhteet, rasismien ja syrjäytymisen ehkäisy	44
12.	Kunnia, häpeä ja väkivalta romanien keskuudessa	45
	Kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä romanien keskuudessa	
	Työskentelyssä huomioitavaa	47
13.	Yhdessä voidaan tehdä paljon	48
14.	Apua tarjoavia tahoja	49
15.	Lisämateriaaleja ja linkkivinkkejä	50
	Lähteitä	52
	Liitteet	53

Lukijalle

Tämä opas on suunnattu kaikille ammattilaisille ja muille auttajille, jotka saattavat työssään kohdata henkilöitä, jotka ovat tehneet tai ovat riskissä tehdä kunniaan liittyvää väkivaltaa (KLV). Opas on hyödyllinen kaikille, jotka työskentelevät maahanmuuttajataustaisten tai muihin sellaisiin yhteisöihin kuuluvien henkilöiden kanssa, joissa kunnia-ajattelu on edelleen vahvaa. Tavoitteena on lisätä ammattilaisen valmiuksia tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa, myös potentiaalisen tekijän näkökulmasta, sekä antaa käytännön vinkkejä ja välineitä tapausten käsittelyyn ja mahdollisten tekijöiden kohtaamiseen.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa käsitellään oppaassa mahdollisen tekijän näkökulmasta erotuksena kokijan näkökulmaan, samalla tiedostaen, että todellisessa elämässä jako kokijoihin ja tekijöihin ei ole aina näin selkeä ja mustavalkoinen. Kokijan tilanteen huomioiminen on oleellinen osa hyvää tekijätyötä, siksi myös kokijan tilanne ja auttaminen on huomioitu oppaassa. Opas keskittyy KLV:n tekijän auttamiseen, koska siitä ei löydy aiempia ohjeistuksia samalla tavoin kuin kokijan auttamisesta.

Kunniaan liittyvä väkivalta on monelle ammattilaiselle vielä ilmiönä vieras, joten oppaan alussa on perustietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta, sen esiintyvyydestä ja tunnistamisesta. Oppaan painopiste on kuitenkin mahdollisten tekijöiden kohtaamisessa sekä heidän auttamisessaan niin, että kunniakonfliktit eivät kärjistyisi vaan niihin löydetäisiin väkivallattomia ratkaisuja.

Oppaassa kuvataan, miten mahdollinen tekijä-asiakas tulisi kohdata, miten hankala aihe kannattaa ottaa puheeksi ja mitä työskentelyssä on hyvä huomioida. Moniammatillisesta yhteistyöstä on oma lukunsa, koska se on KLV-tapauksissa yleensä välttämätöntä. Opas sisältää myös linkkejä ja lähteitä, joiden kautta tietoa aiheesta voi syventää. Oppaan loppuun on koottu tietoa toimijoista, jotka ovat erikoistuneet kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisyyn ja eri osapuolten kanssa työskentelyyn Suomessa.

Oppaan on tuottanut Setlementti Tampere ry:n toteuttama ja oikeusministeriön rahoittama Kunniaksi – hanke (2021–2022). Hankkeessa on kehitetty työmenetelmiä kunniaan liittyvän väkivallan tekijöiden ja potentiaalisten tekijöiden kanssa työskentelyyn ja työskennelyä sekä maahanmuuttajataustaisten että romaniyhteisöön kuuluvien henkilöiden kanssa. Hankkeen työtä jatketaan Setlementti Tampereen Didar-työssä, joka on tehnyt kunniaan liittyvää väkivaltaa ehkäisevää työtä maahanmuuttajayhteisöjen ja kunniakonfliktien eri osapuolten kanssa jo vuodesta 2013 alkaen.

Oppaan termeistä

Oppaassa käytetään termejä, joita olemme avanneet tähän alle. Tarkoitus on selkeyttää lukijalle termejä, joita on käytetty tekstissä yksinkertaistettuna helppolukuisuuden vuoksi. Huomioithan, että asiakasta leimaavia termejä kuten tekijä tai uhri, ei tule käyttää harkitsemattomasti asiakastyössä. Työntekijän on turvalisinta lähteä työskentelyssä liikkeelle aina ensin niistä termeistä, joita kukin asiakas itse käyttää.

TEKIJÄ

Tekijällä tarkoitetaan tässä oppaassa mahdollista kunniaan liittyvän väkivallan tekijää eli kunniakonfliktin osapuolta, joka kokee häpeää ja/tai pelkoa kasvojensa tai kunniansa menetyksestä yhteisön silmissä ja jolla on siitä johtuen kohonnut riski käyttäytyä väkivaltaisesti toisia kohtaan. Tekijällä viitataan siis sekä mahdollisiin tekijöihin, jotka eivät ole vielä syyllistyneet väkivaltaan, että henkilöihin, jotka ovat jo käyttäneet erilaisista väkivaltaa. Jotkut tekijät ovat jo voineet jäädä teoista kiinni, osa saanut rangaistuksenkin. Tekijä-termiä ei ole tarkoitus eikä suositeltavaa käyttää leimaavuutensa takia asiakastyössä, vaan asiakkaita kohdattaessa on parempi puhua ihmisistä, jotka hakevat apua erilaisiin ongelmiin, esimerkiksi väkivaltaiseen käytökseen.

KOKIJA

Henkilö, johon kohdistuu väkivallan uhkaa tai väkivaltaa. Kokijalla tarkoitetaan samaa kuin väkivallan uhri.

VÄKIVALTA

Vallan, kontrollin tai fyysisen voiman tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista siten, että tämä kohdistuu toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään, ja että tämä johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriytymiseen, perustarpeiden tyydyttymättä jäämiseen tai kuolemaan (WHO). Väkivalta käsitetään siis laajasti niin, että se sisältää kaikki erilaiset väkivallan muodot: henkinen, fyysinen, seksuaalinen, taloudellinen, kulttuurinen (uskontoon tai kunniaan liittyvä), kemiallinen tai välineellinen väkivalta sekä lainlyönti. KLV määrittellään tarkemmin luvussa 2.

MAAHANMUUTTAJAYHTEISÖ

Maahanmuuttajayhteisöllä viitataan tässä oppaassa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden sosiaaliseen ryhmään, jonka jäsenet jakavat yhteisiä arvoja ja pitävät itseään osana tätä yhteisöä. Maahanmuuttajayhteisö voi perustua yhteiseen etniseen, uskonnolliseen tai kulttuuriseen taustaan ja siinä voi olla jäseniä useammasta kuin yhdestä etnisestä ryhmästä. Maahanmuuttajayhteisöihin viittaaminen kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä ei tarkoita ilmiön näkemistä vain maahanmuuttajien ongelmana. Kokemus maahanmuutosta haasteineen ja mahdollisuuksineen on kuitenkin ehkä tärkein yhteisön jäseniä yhdistävä tekijä.

2 Mitä on kunniaan liittyvä väkivalta

Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan väkivaltaista toimintaa, jolla pyritään suojaamaan tai palauttamaan perheen, suvun tai yhteisön kunniaa tai mainetta. Väkivaltaisten tekojen syyksi riittää joskus pelkkä epäily siitä, että henkilö ei noudata tai ei aio noudattaa niitä yhteisön asettamia sukupuoleen tai seksuaalisuuteen liittyviä käyttäytymissääntöjä, joita perhe ja/tai yhteisö odottaa hänen noudattavan.

THL:n väkivaltakäsitteiden sanasto määrittelee kunniaan liittyvän väkivallan kulttuuriin liittyvän väkivallan osa-alueeksi, joka ilmenee henkilön tai henkilöryhmän psyykkisenä painostuksena tai fyysisenä voimankäyttönä tilanteessa, jossa henkilöä tai henkilöryhmää epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta.

Kunniaan liittyvä väkivalta on määritelty sekä kansainvälisesti että kansallisesti haitalliseksi perinteeksi. Se loukkaa ihmisoikeuksia ja kohdistuu useimmiten tyttöihin ja naisiin tilanteissa, joissa heidän käyttäytymisensä tulkitaan vaarantavan perheen tai yhteisön kunniaa. Kunniaan liittyvä väkivalta on yksi naisiin kohdistuvan väkivallan muoto. Se ei silti kohdistu pelkästään naisiin, vaan sen kohteeksi voivat joutua esim. seksuaaliin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt tai joskus myös miehet. Väkivallan tekijät ovat useammin miehiä, mutta myös naiset voivat olla tekijöitä.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ilmenee yleensä yhteisöissä, joissa kunnialla on korostunut ja sukupuolittunut merkitys. Nämä yhteisöt rakentuvat usein patriarkaalisten ja epätasa-arvoisten roolien varaan. Niissä perheen ja miehen kunnia on sidottu perheen naisten siveelliseen käytökseen. Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy tästä syystä yleisemmin tietyissä maahanmuuttajayhteisöissä, osassa uskonnollisia yhteisöjä sekä muissa patriarkaalisissa yhteisöissä. Esimerkiksi romaniyhteisössä tapahtuvassa väkivallassa voi olla myös kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä.

Yhteisöllisissä kulttuureissa yksilön yksittäisten tekojen katsotaan vaikuttavan koko yhteisöön, joten yksilön käytös ei ole samalla tavalla yksilön oma asia kuten yksilökeskeisissä kulttuureissa. Yhteisö voi siksi hyväksyä väkivallan käytön silloin, kun sillä puolustetaan tai palautetaan yhteisöllistä kunniaa ja vältetään häpeää. Häpeän katsotaan tahraavan perheen, suvun, yhteisön sekä aviomiehen kunniaa. Väkivaltaa voidaan tällaisissa tapauksissa pitää oikeutettuna yleisen moraalin nimissä.

Kunniaan liittyvä väkivalta on pitkälti yhteisöllistä väkivaltaa. Joskus tekijät yrittävät selittää ja legitimoida käyttäytymistään uskontonsa tai kulttuurinsa kautta. Kunniaan liittyvä väkivalta ei kuitenkaan liity suoraan mihinkään tiettyyn uskontoon tai kulttuuriin, eivätkä kaikki tiettyyn yhteisöön tai uskontokuntaan kuuluvat yksilöt välttämättä noudata tai kannata yhteisönsä kunnianormistoa, vaikka kunnia-ajattelu eläisi yhteisössä vahvana.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy Suomessa asuvien vähemmistöjen keskuudessa vaihtelevasti. Historiallisesti tarkasteltuna se on aikoinaan kuulunut jossain määrin osana myös suomalaisen yhteiskuntaan ja valtakulttuuriin. Kunniaan liittyvässä väkivallassa taustalla on yhteisön tai suvun aiheuttama paine ratkaista ristiriitatilanne, tarvittaessa vaikka väkivaltaisoin keinoin.

Kunniaan liittyvä väkivalta on yksi lähisuhdeväkivallan muoto, joka on kytköksissä yhteisön kulttuuriin normeihin ja tapoihin. KLV:llä ja lähisuhdeväkivallalla onkin paljon yhteisiä piirteitä. Molemmat liittyvät ensisijaisesti naisten alistamiseen perheessä tai yhteisössä. Lähisuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa kulttuureissa, ja suurin osa maahanmuuttajaperheissä tapahtuvasta väkivallasta on muuta lähisuhdeväkivaltaa kuin KLV:a. Kunniaan liittyvällä väkivallalla on kuitenkin omat erityispiirteensä.

Lähisuhde-väkivallan motiivina voivat olla monenlaiset asiat, kunniaan liittyvä väkivalta liittyy ensisijaisesti sukupuolimoraaliin. Lähisuhdeväkivallalla ei ole yleensä julkista hyväksyntää yhteiskunnassa, mutta kunniaan liittyvä väkivallan taustalla on usein jonkinlainen legitimizeetti ainakin kunniaa vaalivassa yhteisössä. Lähisuhdeväkivallassa tekijä yrittää vaikuttaa perheen sisäisiin valtasuhteisiin, mutta kunniaan liittyvällä väkivallalla tekijä yrittää säilyttää asemansa ensisijaisesti perheen ulkopuolella, yhteisön silmissä. Kunniaan liittyvä väkivallan avainkysymys on siksi tekijän maineen ja kasvojen säilyttäminen yhteisön silmissä.

Kunniaan liittyvä väkivalta voi ilmetä kaikissa väkivallan muodoissa: henkisenä, fyysisenä, seksuaalisena, digitaalisena, taloudellisena, poliittisena ja/tai uskonnollisena väkivaltana. Tavallisimpia ilmenemismuotoja ovat eri asteinen sosiaalinen kontrolli, painostaminen ja rajoittaminen. Erityisiä kunniaan liittyvän väkivallan muotoja ovat mm. pakkoavioliitot, tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen (FGM) ja kunniamurhat. KLV:n eri muodoista voi katsoa tarkemmin:

<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/kunniaan-liittyva-vakivalta>

KLV osana yhteisöllistä väkivaltaa

Yhteisöllä ja yhteisön kulttuurilla on ratkaiseva vaikutus yksilön kunnia käsitysten muodostumiseen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kulttuuri, johon ihminen on kasvanut, vaikuttaa myös siihen, miten ihminen reagoi, kun hän kokee kunniansa olevan uhattuna. Yhteisöllisessä kulttuurissa kunnialla on vahva yhteisöllinen merkitys. Tämä tarkoittaa, että ihmisen käsitys kunnia rakentuu suhteessa ympärillä oleviin ihmisiin: ihminen on kunniallinen niin kauan, kun hän on kunniallinen muiden silmissä. Yhteisöllinen status eli kunnia rakentuu siis sosiaalisesti yhteisön ehtoilla. Sosiaalistumisen myötä ihminen omaksuu yhteisön asettamia ehtoja, arvoja ja normeja, ja alkaa sitten toimimaan niiden mukaisesti jopa silloin, kun hän elää fyysisesti erillään yhteisöstään.

Kaikille ihmisille on tärkeää, mitä muut heistä ajattelevat. Jokainen ihminen haluaa rakentaa positiivisen kuvan itsestään. Tämä pätee sekä nykyaikaisissa yhteiskunnissa että perinteisissä yhteisöissä. Tässä mielessä yksilöiden ja heitä ympäröivän yhteiskunnan väliset suhteet eivät eroa toisistaan paljonkaan eivätkä riipu siitä, missä päin maailmaa ihmiset asuvat. Yhteisö/yhteiskunta päättää, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä, mikä on oikein ja mikä väärin, mikä on kunniallista ja mikä ei ole kunniallista. Haasteena on, että tietyissä yhteisöllisissä kulttuureissa yksilölle asetetaan kapeat rajat rakentaa minäkuvansa ja toteuttaa itseään. Tähän vaikuttaa myös sukupuoli: yksilöllä nähdään olevan erilaiset oikeudet ja velvollisuudet sukupuolen mukaan. Perinteisissä miesvaltaisissa kulttuureissa sukupuolimoraali heijastaa ensisijaisesti miesten käsitystä siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Mies on normi ja siten etuoikeutettu. Vaikka jokaisen yhteisön jäsenen odotetaan olevan lojaali yhteisöänsä kohtaan, käytännössä naisilla ja miehillä on erilaiset roolit ja heihin koh-

distuu erilaisia odotuksia. Tässä mielessä yleinen käsitys kunniaista ja kunniallisuudesta myös heijastaa yhteiskunnan olemassa olevia valtasuhteita. Ihminen on kunniallinen niin kauan kuin hän täyttää kunniallisen miehen ehdot. Edellytyksenä kunniallisuudelle on siis, että miehellä on oltava tahraton perhe, toisin sanoen siveitä naispuolisia perheenjäseniä juuri kyseisen yhteisön kulttuurinormiston mukaisesti.

Kulttuurin sisältäpäin katsottuna yhteisöllisen elämän ”normaalin tilan” takaamiseksi kunniakeskeisessä yhteisössä tarvitaan kolme osatekijää:

- 1. Yhteisö, joka olettaa, että sen jäsenet ovat tietoisia sen perusnormeista ja ovat myös sisäistäneet nämä normit ja käytännöt.**
- 2. Yhteisön jäsen, jolle annetaan samanaikaisesti kulttuurinen valta ja vastuu näiden normien ylläpitämisestä (mahdollinen väkivallan tekijä).**
- 3. Yhteisön jäsen, joka poikkeavilla teoillaan tai valinnoillaan on kyseenalaistanut tai saattaa kyseenalaistaa mahdollisen tekijän aseman yhteisössä (mahdollinen väkivallan kokija).**

Kaikissa tilanteissa on siis läsnä kolme osapuolta: tekijä, kokija ja tarkkaileva yhteisö. Tilanteet, joissa yksilön omat valinnat poikkeavat yhteisön säännöistä, voivat altistaa hänet häpeälle ja ristiriidoille, jotka voivat joutaa yhteisölliseen väkivaltaan.

Yhteisöllinen väkivalta on rakenteellisen väkivallan muoto, jolla on useita yhtäläisyyksiä kunniaan liittyvän väkivallan kanssa. Yhteisöllisenä väkivaltana kunniaan liittyvä väkivallan ytimessä on taipumus hallita, ennaltaehkäistä ja tarvittaessa rangaista kaikkia poikkeavia aikomuksia ja yrityksiä, jotka rikkovat yhteisöllisiä moraalinormeja, erityisesti seksuaalimoraaliin liittyviä. Yhteisölliselle väkivallalle on tyyppillistä, että vastuu yksilön teoista häviää yhteisön taakse. Yhteisöllinen väkivalta on helposti anonyymiä ja väkivallan uhkaa voidaan kokea koko yhteisön taholta (THL 2019,16.)

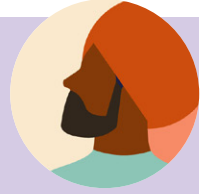
Maissa, joissa yhteiskunnan kulttuuri ruokkii haitallisia kunniaan liittyviä käytäntöjä, kunniaan liittyvällä väkivallalla on myös institutionaalisen väkivallan piirteitä. Tämä tarkoittaa, että kyseisissä maissa yhteiskunnan hallitsevat rakenteet, instituutiot, lainsäädäntö, valtajärjestelmä ja viranomaisten toimintakulttuuri saattavat tukea kunniaan liittyvää kontrollia ja väkivallan harjoittamista. Joissakin maissa jopa kunniamurhia katsotaan läpi sormien, vaikka murhia pidetään muuten tuomittavina.

Kaikilla monoteistisilla uskonnoilla, kuten juutalaisuudella, kristinuskolla ja islamilla, on patriarkaaliset juuret ja rakenne. Jos arvioimme näitä uskontoja sukupuolten tasa-arvon kriteereillä, mikään niistä ei täytä nykymaailman vaatimuksia. Uskonnoilla on oma syntyhistoriansa, kuten ihmisilläkin. Ne ovat syntyneet ja kehittyneet tietynä aikana, tietyssä kulttuurissa ja tietyissä olosuhteissa. Ne ovat vaikuttaneet aikansa ihmisten uskomuksiin, mutta samalla ne ovat saaneet vaikutteita aikansa hallitsevista uskomuksista ja perinteistä.

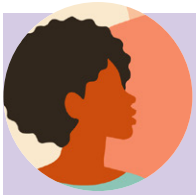
Kunniaan liittyvän väkivallan juurten ajatellaan yleisesti olevan islamin uskonnossa. Tämä näkemys ei perustu tieteelliseen tutkimukseen, vaan saattaa johtua siitä, että merkittävä osa maahanmuuttajayhteisöistä, joissa ilmiö esiintyy, on kotoisin islamilaisista maista. Mielikuvaan vaikuttaa varmasti myös se, että naisten asema useimmissa islamilaisissa yhteiskunnissa ei ole tyydyttävä sukupuolten tasa-arvon kannalta.

Tiedetään, että kunniaan liittyvällä väkivallalla on yhteisöllisenä väkivaltana paljon pidempi historia kuin islamilla. Islamilla, kuten monilla muillakin uskonnoilla, on kaksijakoinen luonne: ihmiset voivat löytää paradoksaalisia tulkintoja uskonnosta perustellakseen toimintaansa kulttuuristen näkemystensä tai etujensa mukaisesti. Ihminen voi siis uskoa islamiin tai mihin tahansa uskontoon ja poimia siitä sopivia kohtia, joilla voi oikeuttaa omaa käyttäytymistään. Harva uskonto kuitenkaan hyväksyy väkivaltaa, eikä mihinkään tiettyyn uskontoon uskomista pidä siksi hyväksyä tekosyynä väkivallan harjoittamiselle kunnian tai minkään muunkaan asian nimissä.

Kunniaan liittyvä väkivalta ei liity mihinkään tiettyyn uskontoon, vaikka tekoja saatetaan perustella, selittää tai oikeuttaa joskus uskonnolla.

Monissa kristillisissäkin yhteisöissä esiintyy Raamattuun pohjautuvien ohjeiden lisäksi yhteisöjen itse luomia normeja, joita odotetaan noudatettavan. Iso osa tällaisista normeista on käytökseen kohdistuvaa, ja ne liittyvät nimenomaan naisten käyttäytymiseen, siihen mitä naisten ei tule tai tulee tehdä. Kristillisissäkin yhteisöissä voidaan ottaa kantaa esimerkiksi ulkonäkökäsityksiin. Naisten pukeutumisessa korostuu usein "säädyllyisyys". Uskonnon nimissä voidaan ottaa kantaa myös hiustyyliin, meikkaamiseen, koruihin, lävistykseen jne. (Ruoho 2013). Pukeutumiseen ja käyttäytymiseen liittyvät normit eivät siis kuulu esimerkiksi vain Islamin uskoon tai muihin ei-kristillisiin uskontoihin. Samalla tavalla avioeroa ei hyväksytä monissa kristillisissäkin uskonnoissa, tai eroaminen on ainakin ei-toivottua. Silti meille on tutumpaa ja ehkä helpompaa ajatella, että vain Islamin usko rajoittaa naisten elämää.

Kunnian säilyttämiseksi, sen jäsenet, erityisesti nuoret naiset, voidaan alistaa tiukan kontrollin alaiseen elämään. Konflikti voi syntyä tilanteessa, jossa kapinoidaan elämäntapaan liittyviä rajoituksia vastaan.

KLV:n yleisyydestä

Kunniaan liittyvän väkivallan yleisyyttä on toistaiseksi tutkittu Suomessa hyvin vähän. Myöskään luotettavaa tilastollista tietoa siihen liittyvien rikosten määrästä tai apua hakevien määrästä ei juurikaan ole. Tiedot ovat lähinnä arvioita ja perustuvat yksittäisiin selvityksiin tietyistä KLV:n muodoista kuten tyttöjen sukuelinten silpomisesta (FGM) tai pakkoavioliittoista.

Kansainvälistä tutkimus- ja tilastotietoa aiheesta löytyy paremmin. Englannin ja Walesin poliisin tilastot kunniaan liittyvästä väkivallasta välillä 2020-2021 osoittavat 18% kasvun edeltävään tilastoon vuodelta 2019. Kunniaan liittyviä tapauksia oli rekisteröity poliisin järjestelmään 2725 kappaletta, joista pakkoavioliittoon liittyviä oli 125 tapausta ja FGM-tapauksia 78. Kasvu voi olla seurausta rekisteröinnin ja tunnistamisen kehittymisestä sekä siitä, että apua haetaan herkemmin. Tai sitten myös kunniaan liittyvän väkivallan määrä on kasvanut. Tärkeää on myös huomioida, että 2020-2021 oli aikaa, jolloin korona pandemia asetti ihmiset maailman laajuisesti hyvin erikoiseen tilanteeseen. Se on voinut osaltaan vaikuttaa väkivallan ilmenemiseen.

Ruotsin terveyden ja hyvinvoinnin laitos arvioi 2016, että maassa on noin 40 000 naista, jotka ovat läpikäyneet sukuelinten silpomisen. Ruotsissa kuolee vuosittain noin 20 naista puolison tai entisen puolison toimesta. Arvioidaan että noin 15 % näistä kuolemista liittyy kunniaan liittyvään väkivaltaan eli ovat ns. kunniamurhia. Jernberg ja Landbergin vuonna 2018 nuorille opiskelijoille tekemä kyselytutkimus Ruotsissa toi esille, että tutkimukseen osallistuneista nuorista (4741 hlöä) 2,3 % ei saanut itse päättää, kenen kanssa avioituu. Näillä nuorilla oli myös merkittävästi enemmän kaltoinkohtelun kokemuksia lapsuudessaan kuin muilla. (Olsson & Bergman 2021) Ruotsin ja Englannin luvut ovat suuntaa antavia myös meille.

Suomessa arvioidaan olevan 650-3080 tyttöä/nuorta naista, jotka ovat FGM:n uhan alla (Koukkula & Klemetti 2021). Poliisihallituksen lausunnossa 2019 todetaan, että Suomessa poliisille on tullut noin 20 ilmoitusta FGM-epäilystä. Tuolloin yksi FGM-tapaus eteni syyttäjälle, mutta syyte hylättiin tuomioistuimessa. Joulukuussa 2019 poliisin rikosilmoitusjärjestelmään lisättiin erillinen luokittelukohta FGM:n liittyen, jotta asian seuraaminen olisi tilastollisesti mahdollista. (Poliisihallituksen lausunto; KAA 1/2019)

Tilastollista tietoa pakkoavioliitoista Suomessa on myös vähän saatavilla. Vuonna 2021 ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkuuteen hakeutui 176 henkilöä, joiden arvioitiin joutuneen pakko-avioliittoon. Tämä oli yli kolme kertaa enemmän kuin vuonna 2019.

Järjestöihin, jotka tekevät asiakastyötä kunniaan liittyvän väkivallan parissa (Setlementti Tampereen Didar-työ, Loisto settlementin ja Auralan settlementin SOPU-työ, Monika-naiset liitto ry ja Monikulttuurisuuskeskus Saaga), ohjautui vuonna 2021 yhteensä 419 KLV-asiakasta.

Poliisi ei ole tähän asti Suomessa tilastoinut erikseen tapauksia, joissa on epäilty kunniaan liittyvää väkivaltaa. Poliisi on kuitenkin viime aikoina kehittänyt omaa järjestelmäänsä kunniaan liittyvän rikollisuuden tunnistamisen ja tilastoinnin osalta. Ilmiön seuranta ja tunnistaminen ovat haasteellisia, koska kyseessä on vahvasti piilossa oleva rikollisuus, joita ei ilmoiteta viranomaisille, ja siksi vain murto-osa ilmiöstä tulee näkyviin. Nykyiset tilastot, kaikkine puutteineen, kertovat parhaimmillaankin näiden rikosten uhrien tai rikostapausten lukumäärästä ja tyypeistä. Mutta keitä ovat tekijät? Mikä heidän sukupuolensa on? Mihin ikäryhmään he kuuluvat? Mikä on heidän suhteensa uhreihin? Ovatko he yksilöitä vai ryhmiä? Nämä ja monet muut tärkeät kysymykset ilmiöstä eivät ole saaneet toistaiseksi huomiota Suomessa tai missään muussakaan maassa.

Mielenkiintoista on, että edes tutkimuksissa – muutamaa kvalitatiivista tutkimusta lukuun ottamatta – ei ole kiinnitetty huomiota KLV:n tekijöihin. Tiede ei ole toistaiseksi ollut kiinnostunut tutkimaan ilmiötä tekijän näkökulmasta. Nykyiset tutkimukset voivat olla siis valaisevia, mutta eivät riittäviä. Monen kansainvälisenkin tutkimuksen perustavanlaatuisen puute on kuitenkin se, että ne keskittyvät pitkälti kunniamurhiin. Kunniamurhat muodostavat kuitenkin vain murto-osan kunniaan liittyvä väkivallan kokonaisuudesta ja ilmiön harvinaista ääripäätä. Siksi tekijät, jotka syyllistyvät muunlaiseen avoimeen tai peiteltyyn kunniaan liittyvään väkivaltaan, ovat jääneet lähes kokonaan tilastojen tai tutkimuksen ulkopuolelle.

3 Kokijan tilanteen huomioiminen ja auttaminen

Kunniaan liittyvän väkivallan kokija käy läpi monia hyvin samanlaisia tuntemuksia kuin kuka tahansa lähi-suhdeväkivaltaa kokeva. Kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirre on se, ettei se rajoitu pelkästään omaan lähipiiriin, vaan mukana voi olla laajennettu suku ja kokonainen yhteisö. Kaikki eivät ehkä ole yhtä aktiivisia toimijoita, mutta väkivallan kohteeksi joutuneella voi olla vahva tieto, usko ja/tai näkemys siitä, että koko oma yhteisö tai perheen lähipiiri vähintäänkin hiljaisesti hyväksyy kaiken sen, mitä hän joutuu kokemaan. Kunniaan liittyvässä väkivallassa avun ja tuen hakeminen omasta lähipiiristä voi siis olla kokijalle erityisen vaikeaa sekä pelon että yhteisön paineen vuoksi.

Monessa perinteisiä arvoja omaavissa yhteisöissä väkivallan kokijan oma perhe tai suku saattaa neuvoa kokijaa kestäämään ja sietämään väkivaltaa suhteessa. Tämä johtuu osaltaan ryhmäpaineesta. Näin perheen tilanne näyttää hyvältä ulospäin ja yhteisön maine säilyy hyvänä. Tämä ei tarkoita, että kokija olisi aina yksin ja että koko perhe olisi häntä vastaan. Tekijä ei välttämättä nauti koko perheen arvostusta, vaikka kukaan ei näyttäisi kyseenalaistavan hänen tahtoaan. Myös kunniaan liittyvissä tilanteissa perheessä saattaa olla eräviä näkemyksiä. Perheessä saattaa olla muitakin jäseniä, jotka ovat samaa mieltä kokijan kanssa, esimerkiksi aiemmin pakkoavioliiton kohteeksi joutunut äiti tai sisko. Siksi ammattilaisen kannattaa hankkia lisätietoa tilanteesta muiden perheenjäsenten kautta aina, kun se suinkin on mahdollista ja turvallista.

Perheen muista jäsenistä saattaa olla hyötyä konfliktitilanteen kokonaisvaltaisen kartoittamisen, laajuuden hahmottamisen ja riskianalyysin kannalta. Perheen turvalliseksi koetut jäsenet voivat tarjota laajemmat puitteet myös turvalliselle työskentelylle tekijän kanssa. Paras tuki ja turva kokijalle saattaa usein löytyä toisesta perheenjäsenestä. Lähiomaiselta tuleva tuki on arvokasta myös kokijan psykososiaalista tarpeita ajatellen. Muiden perheenjäsenten mukaanotto työskentelyyn tulee tapahtua kuitenkin aina yhteistyössä kokijan kanssa, koska hän on paras henkilö arvioimaan, kehen perheenjäsenen asiassa voi luottaa.

Kokija on kuitenkin kriisin keskellä ja konfliktin osapuoli. Hän voi syystäkin olla väsynyt ja alakuloinen. On siis ymmärrettävä, jos hän ei näe valoa tunnelin päässä. Läheisten tuki ei aina riitä, koska hekin ovat konfliktin keskellä ja sen vaikutuspiirissä. Siksi kokija tarvitsee usein myös ammattilaisen tukea, jolla on etäisyyttä tilanteeseen. Ammattilainen pystyy hahmottamaan kokonaisuutta ja kartoittamaan tilanteessa olevia uhkia ja mahdollisuuksia.

On tärkeää, että ammattilaisilla on tietoa KLV:sta sekä taitoa kuulemiselle ja asian esille ottamiseen mahdollisen kokijan kanssa. Kokijalle on annettava tietoa väkivallasta, oikeuksista ja velvollisuuksista, koska näissä tiedoissa on usein puutteita varsinkin vieraassa kulttuurissa asuvalla.

Eri alojen ammattilaisille on olemassa hyviä ohjeistuksia kokijan auttamisesta epäiltäessä kunniaan liittyvää väkivaltaa:

- **THL:n Puutu väkivaltaan -verkkokouluun on lisätty osio kunniaan liittyvästä väkivallasta:** (thl.fi/fi/-/thl-n-uusi-verkkokoulutus-lisaa-ammattilaisten-tietoutta-kunniaan-liittyvasta-vakivallasta)
- **Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen ehkäisyyn on valtakunnallinen toiminta-ohjelma** (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162904>) josta tehty kuntiin ja eri ammattiryhmille (esim. varhaiskasvatus) yksityiskohtaisemmat ohjeistukset. **Katso myös** (<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/tyttojen-ja-naisten-sukuelinten-silpomisen-estaminen>)
- **Poliisilla on omia ohjeistuksia KLV:n tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi** <https://poliisi.fi/kunniavakivalta>. **SOPU-työ, Helsingin poliisi ja POLAMK ovat kehittäneet poliisille KLV-kyselylomakkeen kuulustelujen tueksi ja lomake on poliisien käytössä koko Suomessa. Uhkaavissa tilanteissa onkin hyvä konsultoida myös poliisia matalalla kynnyksellä (ennaltaestävä ryhmä tai rikostutkinta).**

Kaiken KLV-työskentelyn tavoitteena tulee olla kokijan turvallisuuden parantaminen. Se tulee pitää kirkkaana mielessä myös mahdollisten tekijöiden kanssa työskentelyssä: lisääkö työskentely ja tilanteeseen puuttuminen turvallisuutta vai riskiä väkivaltaan? Tekijätyössäkin on siis arvioitava kokijaan kohdistuvan väkivallan uhkaa ja pyrittävä varmistamaan, että myös kokija saa tilanteessa riittävää tukea. Jos oma ammattiroolisi ei mahdollista kokijan tukemista, niin ohjaa kokija aina muihin tukipalveluihin ja tee itsekin näiden tahojen kanssa tiivistä yhteistyötä tilanteen ratkaisemiseksi.

Suomessa on useita toimijoita, joilla on hyvää osaamista KLV:tä kokevien auttamisesta. Mm. SOPU-työ (Helsinki ja Turku), Didar -kunniaväkivaltatyö (Tampere), Monika-naiset liitto, Nollalinja ja Rikosuhripäivystys tukevat ja auttavat kunniaan liittyvän väkivallan kokijoita. Ihmisoikeusliitto tekee vaikuttamistyötä KLV:n ehkäisemiseksi sekä asiakastyötä tyttöjen sukuelinten silpomisen parissa. Näitä kaikkia tahoja voi myös konsultoida asiakastapauksissa (ks. yhteystiedot luvusta Apua tarjoavia tahoja).

Huom! Pelkkä kokijan auttamiseen keskittyminen ja tekijän huomiotta jättäminen harvoin ratkaisee tilanetta kuin väliaikaisesti. Käytännön asiakastyössä KLV-tapauksissa on huomattu, että kokijan tilanne helpottaa todennäköisemmin, kun työskennellään myös tekijän kanssa ja saadaan aikaan muutosta myös tekijän asenteessa. Vasta tämä takaa kokijan turvallisuuden myös pitkällä aikavälillä.

4 Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen

Käytännön työssä kunniaan liittyvä väkivalta tulee useimmiten ilmi silloin, kun väkivaltaa tai sen uhkaa kokeva joutuu hakemaan apua tilanteeseensa. Joskus tilanne tulee tietoon jonkun kokijan lähipiiriin kuuluvan kautta, joka on huolestunut tilanteesta. Kokija tai tämän läheiset eivät välttämättä tunnista, että kyse on väkivallasta, tai varsinkaan kunniaan liittyvästä, vaan apua haetaan ahdistavaan tilanteeseen tai väkivallan uhan aiheuttamaan pelkoon.

Tekijä tai tekijät kokevat harvemmin tarvetta avun hakemiseen niin kauan kuin kontrollin alla elävät alistuvat tilanteeseen, koska tekijät kokevat käyttöksensä olevan yhteisön hyväksymää ja toivomaa. Lisäksi tilanne halutaan yleensä pitää perheen, lähipiirin tai yhteisön sisäisenä salaisuutena. Tilanteen tunnistaminen onkin siksi usein apua tarjoavien ammattilaisten ja viranomaisten vastuulla. Heillekin epäily herää yleensä kokijan kertomien asioiden kautta.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ei pysty tunnistamaan kysymällä suoraan: "Oletko kokenut/ tehnyt kunniaan liittyvää väkivaltaa?", koska kunniaan korostavissa yhteisöissä ei välttämättä tunneta tai käytetä sanoja "kunnianväkivalta" tai "kunniaan liittyvä väkivalta". Tällaista kysymystä on myös vaikea kääntää, jos henkilön äidinkielenä ei ole oikeita vastineita. Ilmiö on usein niin itsestään selvä osa näitä yhteisöjä, ettei sille tarvita omaa sanaa. Vasta, kun joku rikkoo kunnianormeja, sen ilmaisemiseksi tarvitaan sanoja, mutta tällöinkin yhteisössä puhutaan enemmän häpeästä ja häpeällisestä käytöksestä tai häpeän aiheuttamisesta kuin kunnian. Työntekijän onkin tärkeä tiedostaa, että termit "kunnia" ja "kunniaan liittyvä väkivalta" ovat käyttökelpoisia lähinnä ammattilaisten välisessä keskustelussa ja tutkimuksessa, eivät niinkään asiakkaille puhuttaessa tai asiasta heiltä kysyttäessä.

KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA VOI ILMETÄ

- painostamisena käyttäytymään yhteisön edellyttämällä tavalla
- sosiaalisena kontrollina
- henkisenä väkivaltana (rajoittamisena, kontrollointina, uhkailuna)
- taloudellisena väkivaltana (rahankäytön rajoittamisena, rahatta jättämisena)
- avioliittoon pakottamisena
- avioeron hakemisen/saamisen estämisenä
- fyysisenä väkivaltana (äärimmillään kunniamurhana)
- seksuaalisena väkivaltana
- valtavirrasta poikkeavien sukupuoli- tai seksuaali-identiteettien torjumisena
- sukuelinten silpomisena (FGM)

Mitään yksiselitteistä listaa merkeistä, joista kunniaan liittyvän väkivallan voisi tunnistaa, ei ole. Mikään yksittäinen merkki ei myöskään kerro, että kyseessä on juuri KLV. Jotta ammattilainen voisi tunnistaa ja nimetä tilanteen oikein, hänellä tulee olla riittävästi tietoa sekä lähisuhdeväkivallan että kunniaan liittyvän väkivallan eri ilmenemismuodoista sekä selkeä kuva siitä, mitä tasapainoiseen perhe-elämään kuuluu ja mikä on vääränlaista vallankäyttöä eli väkivaltaa.

LISTA VÄKIVALLAN AIHEUTTAMISTA SEURAUKSISTA, JOSTA VOI OLLA APUA MYÖS KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN TUNNISTAMISESSA

1. FYYSISET VAMMAT

2. PSYYKKISET OIREET

- ahdistuneisuus, kiihtyneisyys, masennus
- mielialojen äkilliset vaihtelut, ristiriitaiset tunteet
- taantuminen aiemmille kehitystasoille
- turvattomuus, pelot
- käytöksen, persoonallisuuden tai minuuden muutokset
- posttraumaattisen stressin oireet

3. KÄYTTÖKSEEN LIITTYVÄT MUUTOKSET

- alistuva käyttäytyminen jatkuva varuillaan olo
- tunteita ilmaisevaton käyttäytyminen
- hermostunut, epävarma käyttäytyminen
- vihamielinen käyttäytyminen
- vetäytyminen, kosketuksen välttäminen
- itsensä vahingoittaminen, lisääntynyt päihteiden käyttö
- unen tai syömisen häiriintyminen

4. SOSIAALISET MERKIT

- tiettyjen henkilöiden tai ulkona liikkumisen välttäminen
- eristäytyminen
- saattaja on tiiviisti asiakkaan kanssa eikä halua jättää häntä hetkeksikään yksin

Mikään yksittäinen merkki ei kerro varmasti, että kyseessä olisi kunniaan liittyvä väkivalta!

Tunnistamiseen **tarvitaan tietoa** konfliktin osapuolilta, ja tilannekuvaa on osattava tarkentaa riittävästi kysymyksillä. Tiedon saaminen onnistuu sitä paremmin, mitä enemmän asiakkaat luottavat heitä kohtaviin työntekijöihin. Tilanteisiin olisi hyvä mennä mahdollisimman avoimin mielin, uteliaana ja valmiina näkemään kaikki tilanteeseen liittyvät hienovaraisetkin merkit. Kunniaan liittyvä väkivallan tunnistaminen vaatii tarkkuutta, avoimuutta ja uteliaisuutta. Asiaa pyritään yleensä salaamaan kaikilta ulkopuolisilta, joten ilmiön tunnistaminen ja näkeminen vaatii työntekijältä aikaa, herkkyyttä sekä valmiutta kuulla asiakasta.

Jotta tunnistaminen on mahdollista, on **osapuolia välttämätön kuulla aina erikseen** ja kahden kesken. Kokija ei yleensä uskalla eikä pysty tuomaan kokemiaan asioita julki, jos tekijä tai muu perheen/yhteisön jäsen on lähellä tai kuuloetäisyydellä. Tekijäkään ei voi kertoa avoimesti ajatuksistaan tai teoistaan perheen tai yhteisön edessä, koska samalla hän menettäisi lisää kasvojaan joutuessaan myöntämään, että hänen kunniansa on kyseenalaistunut. Jotkut häpeävät myöntää joutuneensa hankalaan tilanteeseen, koska se lisää riittämättömyyden tunteita. Jotkut eivät puhu, koska asiasta puhuminen on heille yksinkertaisesti niin iso tabu.

Tunnistaminen vaatii usein myös **aikaa**. Useimmissa tapauksissa KLV:an ei liity "mitään näkyvää", vaan on osattava kuulla osapuolten kertomuksia ja osattava esittää oikeita tarkentavia kysymyksiä, jotta pinnan alla vaikuttaviin ajatuksiin ja motiiveihin päästään kiinni. Tähän pääseminen vaatii **luottamuksellisen suhteen** syntymistä. Tarjoamalla keskustelulle rauhallisen tilan, kiireettömän ilmapiirin ja turvalliset puitteet ammattilainen voi luoda asiakkaalle otollisen ympäristön, jossa hän uskaltaa avata tilanteensa monimutkaisuutta ja kertoa asioista, joista ensimmäinen epäily KLV:sta voi herätä.

On tärkeää tiedostaa, että hyvin harvoin sen enempää kokija kuin tekijäkään itse sanoittaa, että kyseessä on kunniaan liittyvä väkivalta. Epäiltyä väkivaltaa onkin hyvä lähestyä epäsuorasti ja kysellä tilanteesta ja taustoista monella eri tavalla, jotta kokonaisuus hahmottuisi paremmin.

Jos osapuolia tavataan yhteistapaamisissa, on hyvä olla tietoinen, että patriarkaalisessa yhteisössä ja kulttuurissa kasvaneilla roolit voivat olla hyvin selkeät tällaisissa yhteisissä tapaamisissa. Miehen oletetaan johtavan

keskustelua, vastaavan kysymyksiin ja selittävän asioita myös puolison ja aikuisten lastenkin puolesta. Tällöin ammattilaisen on tärkeää erikseen kysyä myös toisen osapuolen mielipidettä ja antaa hänelle mahdollisuus vastata itse omasta puolestaan. Suoria kysymyksiä väkivallasta ei yhteistapaamisissa tulisi kuitenkaan esittää, vaikka epäiltäisiin KLV:a, koska kysymykset voivat lisätä väkivallan uhkaa tapaamisten ulkopuolella.

Jos tapaamisessa esimerkiksi molemmat kertovat täysin erilaisen näkemyksen tilanteesta, on ammattilaisen syytä pitää mielessä, että totuus ei välttämättä kumpikaan näistä vaan se löytyy usein jostain eri näkemysten väliltä. Voi myös olla, ettei toisella ole mahdollisuutta eikä edes kokemuksellista tietoa siitä, että hänellä on yhtä lailla oikeus kertoa ja puolustaa omaa kokemustaan ja mielipidettään.

Eri alojen ammattilaisille on laadittu valtakunnallisia ja paikallisia ohjeistuksia kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen

- **Sosiaali- ja terveystalvuluilla on omia lähisuhdeväkivaltaan liittyviä toimintamalleja, joissa myös kunniaan liittyvä väkivalta on huomioitu.**
- **Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) sivuilta löytyy ohjeita ja lomakkeita apuvälineiksi erilaisen väkivallan kartoittamiseen ja kirjaamiseen.**
- **THL:n verkkokouluissa on oma verkkokoulu kunniaan liittyvän väkivallasta.**
- **THL:n riskinarviointilomakkeessa (MARAK) on otettu huomioon myös kunniaan liittyvä väkivallan riskitekijöitä.**
- **Poliisilla on käytettävissä oma "kysymyspatteristo" kuulustelujen avuksi kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi.**

Linkejä näihin ohjeisiin ja lomakkeisiin löytyy luvusta 16.

Työntekijän ei tule tyytyä asiakkaiden ääneen sanomiin asioihin sellaisenaan, vaan asioita on hyvä aina tarkentaa ja tarvittaessa myös haastaa. Mikäli oletettu väkivallan tekijä esim. yhteistapaamisessa suullisesti myöntää olevansa suostuvainen vaikkapa eroon, on asiaa tärkeä tarkentaa. Mitä ero käytännössä tarkoittaisi? Tarkoittaako tämä suostumusta eroon suomalaisen lainsäädännön silmin vai tuleeko suostumus eroon myös oman uskonnon puolelta? Tällaisten tarkentavien kysymysten kautta on mahdollista saada parempi kuva ajatus- ja arvomaailmasta, joka voi olla sanojen ja valintojen takana. Nuorten itsenäistymiseen liittyvissä asioissa, vanhempi voi tapaamisessa suostua siihen, että nuori aikuinen nainen muuttaa omaan asuntoon, jos asunto on esim. samassa kerrostalossa tai samalla asuinalueella kuin vanhempien koti. Tämä ei automaattisesti tarkoita, että vanhempi ajattelisi näin voivansa jatkaa nuoren kunniaan liittyvää kontrollointia, mutta se voi olla taustalla.

Monella kunniaan liittyvän väkivallan tekijällä tekojen taustalla voi olla vahva pelko esim. siitä, miten omalle nuorelle aikuistavalle tyttärelle käy. Millaisena perheen maine nähdään? Kontrollia ja rajoittamista voidaan perustella näennäisesti hyvillä ajatuksilla ja turvallisuudella ("ettei kukaan vain sieppaa tai tee kaupungilla väkivaltaa tyttärelle") tai kunniallisella kasvatuksella ("en halua, että hän käy kaupungilla, hän voi joutua huonoille teille/huonoon seuraan"). Tai ajatuksena voi olla, että "puolisoni on kaunis nainen, en halua, että hän liikkuu yksin kaupungilla tai riisuu huivin, koska silloin miehet kiinnittävät häneen huomiota ja hän voi saada sopimattomia ehdotuksia tms. Tämän vuoksi hän liikkuu vain minun kanssani tai minun tulee tietää missä hän on, jotta voin tarvittaessa mennä avuksi". Näin sanova tai ajatteleva henkilö harvoin heti tunnistaa tällaista toimintaansa kontrolliksi. Hänen mielestään kysymys voi olla miehen/isän/veljen/ puolison tehtävästä suojella perhettä, pitää huolta sen turvallisuudesta ja perheen kunniaa. Työntekijä voi yhtyä ja olla samaa mieltä näistä sinänsä hyvistä tavoitteista, mutta hänen tehtävänä on auttaa asiakasta samalla näkemään, että keinot, joilla tämä pyrkii näihin tavoitteisiin, voivat olla haitallisia ja tuottaa päinvastaisia seurauksia, esimerkiksi turvattomuutta ja pelkoa tyttäressä/puolisossa. Tämän ymmärrettyään asiakas voi motivoitua etsimään tilanteeseen parempia ratkaisuja.

5 Miten suhtautua tekijään ja tämän tekoihin?

Tekijä kahden kulttuurin ristipaineessa

Haitalliset kulttuuriperinteet ovat historiallisia ilmiöitä. Nämä perinteet ja käytännöt ovat aikanaan olleet eräänlainen vastaus yhteiskunnallisen elämän sosiaalisiin tai taloudellisiin tarpeisiin. Yhteiskuntien uudistuessa ihmisten käsitys siitä, mikä on tarpeellista ja mikä ei, muuttuu. Silloin perinteet vähitellen haalistuvat ja menettävät arvonsa. Tämä pätee mm. puhuttaessa avioliittojärjestelmästä ja siihen liittyvistä käytännöistä eri yhteiskunnissa. Nämä muutokset eivät kuitenkaan aina tapahdu itsestään. Yhteiskunnan tasolla muutos on monimutkainen ja moniulotteinen prosessi, joten kaikkia haitallisia perinteitä ei voida poistaa kerralla. Joskus negatiivinen yhteiskunnallinen kehitys aiheuttaa myös haitallisten perinteiden uudelleen ilmaantumista.

Eläminen nyky-Suomen kaltaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa vähentää täällä asuvien tarvetta kunniaan liittyvien haitallisten perinteiden säilyttämiseen. Toisinaan kestää kuitenkin kauan, ennen kuin täysin erilaisesta ympäristöstä Suomeen saapuva maahanmuuttaja päivittää ajatuksiaan ja uskomuksiaan uuden yhteiskunnan ja sosiaalisen elämän mukaiseksi. Joskus maahanmuutolla on jopa päinvastainen vaikutus. Nopeat muutokset sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä aiheuttavat turvattomuuden tunnetta. Tällaisessa tilanteessa ihminen ei helposti avaudu ulkomaailmalle, vaan pyrkii jopa vetäytymään ja etsimään edelleen turvaa perinteisestä mutta tutusta yhteisöstä ja sen kulttuurista.

Kunniaan vaalivissa yhteisöissä sukupuolimoraalille on säädely toisenlaiset puitteet kuin nykyisessä suomalaisessa, sukupuolten tasa-arvoa vaalivassa yhteiskunnassa. Perinteisten sukupuoliroolien muutoksen myötä hierarkkinen perherakenne ja perinteinen tasapainotila perheenjäsenten välisissä suhteissa on murtumassa. Tämä kehitys johtaa muutoksiin perheenjäsenten käyttäytymisessä ja myös kunniaan liittyvien normien haastamiseen yhteisön tasolla. Näiden muutosten seurauksena perhe voi ajautua kriisiin, joka heijastuu ulkoisesti kunniaan liittyvänä konfliktina.

Suuri osa yksilön sosiaalisesta kontrollista kunniaan vaalivassa yhteiskunnassa tapahtuu perheen ulkopuolella, ryhmäpaineen ja sosiaalisten rakenteiden toimesta. Kun tämä olennainen ulkopuolinen elementti katoaa, koko vastuu kulttuuriperinteen säilyttämisestä siirtyy perheen sisälle, usein miespuolisten jäsenten harteille. Tilanne on mahdollisen tekijän kannalta tukala. Ongelma ei hänen kannaltaan ole vain siinä, että hänen on nyt tehtävä yksin kaikki työ, josta vastuu jaettiin aiemmin yhteiskunnan eri osien kesken, vaan hänen odotetaan tekevän sitä sellaisessa uudessa ympäristössä, jonka valtakulttuuri horjuttaa hänen perinteistä asemaansa perheessä.

Tekijä on siis pitkälti aseista riisuttu henkilö. Väkivaltaan turvautuminen ei ole uudessa ympäristössä merkki hänen auktoriteetistaan, vaan merkki hänen irtautumisestaan muista sosiaalisista ja kulttuurisista vallan välineistä. Eräs haitallinen tekijä tässä yhteydessä on juuri tekijää ympäröivä yhteisö. Maahanmuuttajayhteisö luo paineita toimia kunnianormiston mukaisesti, kun taas ympäröivä yhteiskunta ei jätä siihen mahdollisuutta. Ei ole sattumaa, että mitä tiiviimmät yhteisölliset siteet maahanmuuttajilla on, sitä suurempi on arvostusriskin riski. Yhteisö on tavallaan piirittänyt tekijän. Fyysinen saarto on kuitenkin vain pieni osa piirityksestä, suurin osa siitä tapahtuu virtuaalisesti, sosiaalisen median kautta. Se, että tekijä asuu fyysisesti täällä, ei tarkoita, että hän todella on kokonaan täällä. Pahimmillaan hänellä on jakautunut identiteetti kahden kulttuurin välillä, joiden osia hän ei pysty tasapainottamaan.

On hyvä muistaa, että tekijätkin ovat yksilöitä ja luonteeltaan erilaisia. Heidän sietokykynsä ja reagoitapansa haasteisiin ovat yksilöllisiä. Siinä missä toinen yrittää vilpittömästi etsiä kohtuullista ratkaisua tilanteeseen, vaikka olisi pettynyt kokijan käytökseen, toinen raivostuu kokijan tottelemattomuudesta ja keskittyy nujertamaan tämän tahdon. Ei siis ole viisasta toimia kaikkia kohtaan samalla tavalla. Erilaisia tekijöitä yhdistää usein hylätyksi tulemisen pelko, keinottomuus ja umpikujaan ajautumisen tunne, jossa he eivät näe muuta vaihtoehtoa kuin turvautua pakottavaan tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Siksi tekijöiden kanssa on tärkeä päästä tiiviiseen työskentelyyn.

Ei pahuutta vaan keinottomuutta

Suomessa kasvaneen tai suomalaisen yhteiskunnan arvot sisäistäneen ammattilaisen voi olla vaikea ymmärtää, mikä saa ihmisen kohtelevaan omia perheenjäseniään hyvinkin julmasti vain siksi, että oma ja perheen kunnia säilyisi. Miten alaikäisen tyttären voi pakottaa naimisiin vastoin tahtoaan? Miten joku mieluumin tappaa puolisonsa kuin suostuu eroon? Miten oman pienen tyttären voi antaa silvottavaksi?

Ensimmäinen ajatus tällaisiin tekoihin kykenevistä voi olla, että heidän täytyy olla hulluja, pahoja tai sairaita. On vaikea käsittää, että tavallinen ihminen kykenisi tällaiseen väkivaltaan. Teot herättävät usein ammattilaisessakin voimakkaita negatiivisia tunteita. Näiden tunteiden ei tulisi kuitenkaan ohjata ammattilaisen toimintaa, vaan hänellä tulisi olla välineitä käsitellä niitä niin, että hän kykenee näkemään ja kohtaamaan ihmisen näiden tekojen takana.

Kunniaan liittyvän väkivallan tekijään kohdistuu paineita monesta suunnasta. Taustalla voivat vaikuttaa yhteisön paine, tiedon puute, huoli omasta asemasta, ylisukupolviset traumat, mallioppiminen, maahanmuutostressi, kotoutumisen haasteet jne. Tekijä ei yleensä turvautu väkivaltaan siksi, että hän nauttisi toisten alistamisesta tai vahingoittamisesta. Valtaosa ihmisistä turvautuu väkivaltaan tilanteessa, jossa hän kokee jonkun itselle tärkeän asian olevan uhattuna eikä osaa tai kykene puolustamaan tai tavoittelemaan tätä asiaa muulla tavalla. Tekijä on keinoton ongelmiansa edessä, hän kokee olevansa umpikujassa eikä välttämättä näe muuta vaihtoehtoa kuin väkivallan käytön. Väkivallassa on aina kyse vallan väärinkäytöstä: se on keino saavuttaa itsen ja/tai yhteisön arvostamia asioita väkisin, jos se ei muuten onnistu.

Hyvä ammatillinen asenne väkivallan tekijöitä kohtaan syntyy juuri tästä oivalluksesta: kaikki ihmiset, myös kunniaan liittyvä väkivallan tekijät, tavoittelevat aina toiminnallaan jotain hyvää, vaikka heidän käyttämänsä keinot saattavat olla vääriä. Työntekijä voi antaa ymmärrystä ja tukea tekijän sinänsä hyvälle tavoitteille, mutta auttaa tätä näkemään, että tietyt keinot ovat seurauksiltaan haitallisia ja jopa laittomia. Samalla tekijää tulee auttaa ulos umpikujan tunteesta etsimällä yhdessä vaihtoehtoisia, vähemmän haitallisia tapoja saavuttaa tavoitteitaan.

Suhtautumista helpottaa myös se, että ammattilainen kykenee erottamaan ihmisen ja hänen tekonsa. Ihmisen voi ja hänet tulee hyväksyä ihmisenä, vaikka hän tekisi vääriä ja pahoja tekoja. Lievääkään väkivaltaista käytöstä ei silti tarvitse eikä pidä hyväksyä, ja sen voi tekijälle myös selkeästi sanoa. Käyttäytymistään ihminen pystyy muuttamaan, jos haluaa, joten työskentelyn keskiössä tulisi olla tämän muutoshalun vahvistaminen ja tekijän tukeminen uusien, vähemmän haitallisten toimintamallien löytämisessä.

6 Tekijän kanssa työskentely

Kunniaan liittyvissä kriiseissä tekijä kokee usein perheen maineen olevan vaarassa, joten hän uskoo, että kaikki mitä hän tekee, on koko perheen hyväksi. Tekijä kokee usein, että ulkopuoliset eivät ymmärrä häntä tai aliarvioivat hänen huolensa. Tekijä voi pitää ulkopuolisten, esimerkiksi viranomaisten, puuttumista tilanteeseen erityisen huolestuttavana, koska hän pelkää sen johtavan perheen hajoamiseen tai lasten sijoittamiseen pois perheestä. Kriisitilanteessa tekijä on yleensä väsynyt, turhautunut ja jopa masentunut. Siksi ammattilaisen ei pitäisi yllättyä, jos hän kohtaa ensimmäisellä kerralla epäluuloisen, puolustuskannalla olevan tai jopa vihamielisesti käyttäytyvän henkilön.

Länsimaiset arvot kuten sukupuolten tasa-arvo ja yksilönvapaudet ovat uhkatekijöitä henkilölle, joka on lojaali patriarkaalisen kulttuurin kunnianormistolle ja maskuliinisille arvoille. Niinpä tekijän kannalta kokija (yleensä rajoja ylittävä naispuolinen perheenjäsen) on kuin Troijan hevonen, jonka myötä perheen kunnian ja hänen miehuutensa linnoitusta valloitetaan. Tekijä piiloutuu yleensä kulttuurin taakse. Niinpä ongelmiakin luokitellaan helposti kulttuurieroiksi: "meidän kulttuurimme" vastaan "heidän kulttuurinsa". Ammattilaisten on syytä välttää tällaisen vastakkaisasettelun syntyä tai sen lietsomista tietoisesti.

Tekijän näkökulmasta kunniaan liittyvä kriisi on hänen perheensä yksityisen piiriin kuuluva eli perheen sisäinen asia. Tekijä ei yleensä halua kenenkään tietävän kriisistä, saati puuttuvan siihen, koska kriisi sinänsä paljastaa hänen epäonnistuneen perheen auktoriteettina ja kunniallisena miehenä (tai naisena). Tekijä voi siksi suhtautua ulkopuolelta tulevaan väliintuloon epäluuloisesti. Toisaalta tekijä pelkää, että yhteisön jäsenet pääsevät tietämään hänen yksityiselämänsä kuuluvasta asiasta, jota hän pitää arkaluonteisena: kun sana leviää yhteisössä, se paisuu ja tekijän kasvot voivat vaarantua entistä enemmän. Toisaalta tekijä pelkää, että ulkopuolinen väliintulo vähentää hänen mahdollisuuksiaan "normalisoida" tilannetta oman tahtonsa ja arvojensa mukaisesti.

Kunnia on abstrakti käsite. Jos keskustelu tekijän kanssa keskittyy kunnian käsitteestä puhumiseen, sillä tuskin saavutetaan toivottua tulosta. On syytä pysyä maan pinnalla ja konkreettisissa asioissa. Arvoristiriidat tiivistyvät usein erimielisyyksiin arkipäivään liittyvistä asioista. Pysymällä tällä arjen tasolla huolenaiheet konkretisoituvat ja niistä voidaan keskustella, neuvotella ja toisinaan myös sopia. Jos nämä neuvottelut käydään rakentavasti, suuri osa konfliktin seurauksena kertyneestä negatiivisesta energiasta ja tunteista voi vähitellen hälventyä. Kun tätä pohjatyötä tehdään tehokkaasti, sen päälle on helpompaa rakentaa jatkotyöskentelyä.

Ammattilaisen on oltava tarkkana ja varottava, ettei hän joudu mukaan osapuolten konfliktiin tässä keskustelu-, tulkinta- ja ongelmanratkaisuprosessissa. Riippumatta konfliktin osapuolten asemasta, kunniaan liittyvissä kriiseissä myös tekijä tarvitsee apua ja suojelua. Tätä avataan ja perustellaan paremmin seuraavassa luvussa. On sekä kokijan että tekijän edun mukaista, että ammattilainen säilyttää osapuolten silmissä asemansa ulkopuolisena neutraalina toimijana mutta samalla asioista perillä olevana asiantuntijana.

Puheeksi ottaminen tekijän kanssa

Monissa maissa keskustelukulttuuriin kuuluu tietynlainen laaja-alaisuus ja asioita perustellaan ja pohjustetaan perinpohjaisesti. Kun työntekijä esimerkiksi kysyy asiakkaan nykytilanteesta, ei ole lainkaan epätavallista, että kertomus alkaa jo varhaisista isovanhemmista tai oman kotimaan poliittisen tilanteen historiallisista syistä. Tällaisessa tarinalähtöisessä viestintätavassa aihetta avataan, asioita käsitellään ja niitä argumentoidaan mieluummin kertomalla tarinaa, jonka ydinviesti selviää kuulijalle usein vasta kerronnan loppuvaiheessa. Tarinakeskeinen viestintä on haastava, sillä se vie tavallista enemmän aikaa, erityisesti silloin, kun keskustelua käydään tulkin välityksellä. Siinä on myös väärinymmärtämisen vaara. Toisinaan tarinat voivat kuitenkin auttaa ymmärtämään kertojan ajatusmaailmaa laajemmin, sillä monikerroksiset kertomukset saattavat tuoda esille kertojasta paljon enemmän kuin mitä hän aikoo kertoa.

Kunniakäsityksiin liittyvien asioiden arkaluontoisuus vaikuttaa asiakkaiden haluun ja kykyyn nostaa niitä keskustelussa esiin. Mahdollinen väkivalta halutaan pitää visusti piilossa, oman perheen sisällä, ja siitä on hyvin vaikea puhua. Läheisen aiheuttama väkivalta koetaan aina häpeällisenä asiana, siksi siitä puhuminen voi olla hyvin vaikeaa ja asiaa salaillaan. Asia saatetaan jopa nähdä normaalina toimintatapana, ottaen huomioon perheen kasvatuskulttuuri.

Toisaalta tekijän käsitys väkivallasta voi olla varsin kapea, rajoittuen lähinnä vakavaan fyysiseen väkivaltaan. Varsinkin jos perheellä on ollut pitkä kokemus elämisestä väkivaltaisessa ympäristössä, päivittäinen kamppailu selviytymiseksi yhteiskunnallisista haasteista on todennäköisesti tehnyt monista rakenteellisista ja symbolisista väkivallan muodoista rutiinia ja osan ”normaalial elämää”. Tällöin tekijä voi hyötyä sen avaamisesta, millaiset teot voidaan määritellä väkivallaksi ja mitä seurauksia väkivallan käytöstä on kokijoille ja tekijälle itselleen.

Ammattilaisen on hyvä ymmärtää näitä syitä, miksi asiakkaiden on vaikea puhua väkivallasta ja miksi he mieluummin salailevat ja normalisoivat sitä. Samalla ammattilaisen tulee kuitenkin muistaa, että hänellä on velvollisuus puuttua väkivaltaan. Se on ammattieettistä toimintaa ja tietyissä tilanteissa puuttumiseen velvoittaa myös laki. Jo väkivallasta kysyminen voi helpottaa kokijan tilannetta, kun hän saa luvan puhua asiasta. Kysyminen voi myös herätellä tekijää siihen, että aiheesta voidaan keskustella avoimesti. Mitä varhaisemmassa vaiheessa puututaan asiaan, sitä parempia ovat tulokset. Tämä säästää paitsi inhimillistä kärsimystä myös yhteiskunnan resursseja, joita väkivallan seurausten korjaamiseen kuluu.

Ensimmäinen askel puuttumisessa on asian puheeksi ottaminen. Väkivalta tulisi ottaa puheeksi ja siitä tulisi kysyä yhtä itsestään selvästi kuin muistakin ihmisen elämään kuuluvista asioista. Ottamalla asian puheeksi ja kysymällä ammattilainen antaa samalla asiakkaalle luvan puhua asiasta, josta tämä ei muuten rohkenisi puhua.

Puhuminen on aina vuorovaikutteista ja tilannesidonnaista. Hyvään kohtaamiseen vaikuttavat aina myös työntekijän omat asenteet väkivaltaan, joten niistä on syytä olla tietoinen. Hyvään keskusteluun päästään kohtaamalla asiakasta arvostavasti, tuomitsemattomasti ja ymmärtäväisesti. Tavoitteena, että vuorovaikutus etenisi hyvin ja suotuisasti kohti hyvää lopputulosta.

Hankalia asioita ei pidä ottaa puheeksi kiireessä tai rauhattomassa ympäristössä. Puheeksi ottamisen tulisi tapahtua rauhallisessa tilassa, jossa ei ole häiriötekijöitä ja jossa työntekijä voi puhua asiakkaan kanssa kahdestaan. Luottamuksellinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä rakentuu hiljalleen, ja vastuu luottamuksen rakentamisesta on ammattilaisella. Väkivalta on turvallisinta ottaa puheeksi kahdenkeskisissä tapaamisissa eri osapuolten kanssa, ei mahdollisissa yhteistapaamisissa.

Asiakasta pitää kuunnella tarkasti ja asiakkaan kertomuksesta tulee olla avoimen kiinnostunut. Tämä kertoo arvostuksesta asiakasta kohtaan. Huomiota ei kannata suunnata liikaa kulttuurieroihin vaan etsiä samankaltaisuuksia ihmisten toiminnasta, koska sen on todettu edistävän luottamuksen syntymistä.

On myös huomioitava, että kehonkielellä on kohtaamisessa suuri merkitys. Erityisen suuri se on silloin, kun työntekijä ja asiakas eivät jaa samaa kieltä tai kulttuuritaustaa. Työntekijän omat ilmeet, asennot, elekielen ja äänensävy vaikuttavat usein keskustelun laatuun enemmän kuin sanotut sanat, joten on tärkeää, että ne välittävät samaa avointa ja kiinnostunutta asennetta asiakkaaseen.

Kun otat asian puheeksi, voit aloittaa sillä, että haluat puhua tärkeästä asiasta. Muista olla hienotunteinen. Kerro, mitä olet nähnyt tai kuullut ja sano, mikä sinua siinä huolestuttaa. Voit aloittaa esimerkiksi seuraavasti: "Olen huolissani, onko sinulla ja perheelläsi kaikki hyvin".

Jos tekijä kertoo käyttäytymisestä, joka on tuomittavaa, syyllistämällä et pääse keskustelussa eteenpäin. Voit kertoa asiallisesti ja tuomitsematta, että väkivalta on väärin ja rikos, eikä kenenkään pitäisi joutua pelkäämään toista ihmistä. Kunnioittava ja arvostava suhtautuminen asiakkaaseen voi auttaa keskustelussa. Kysy, voitko auttaa tilanteessa jotenkin.

Esimerkkejä kysymyksistä, joilla asioita voi ottaa puheeksi:

- Näen, että sinua huolestuttaa jokin asia
- voitko kertoa tarkemmin mistä on kysymys?
- Miksi koet, että X:n (kokijan) toimintaa on vaikea hyväksyä?
- Jos X käyttäytyy jatkossakin samalla tavalla, mitä siitä voi seurata?
- Oletko joutunut vaikeuksiin viranomaisten kanssa toimintasi takia?
- Minkälaista apua toivot, jotta asiat eivät mutkistuisi lisää tässä yhteiskunnassa? (esim. et joudu vaikeuksiin viranomaisten kanssa)
- Oletko miettinyt, miten asiassa kannattaa edetä?
- Onko sinulla ketään, jonka kanssa pystyisit käsittelemään tunteitasi?
- Onko sinulla ketään, jonka kanssa pystyisit pohtimaan asiaa?
- Koetko olevasi yksin tämän asian kanssa?

Ohjeita tekijän kohtaamiseen

Ulkoinen väliintulo vaikuttaa aina perheen sisäiseen dynamiikkaan. Tekijää voi huolestuttaa, että väliin tulevat auttajat tai viranomaiset ovat taipuvaisempia ymmärtämään nuorten ja naisten oikeuksia paremmin kuin tekijän kulttuuriin perustuvia huolia. Tekijällä on siis huolia ja näiden huolten tunnistaminen on onnistuneen tekijätyön perusta. Ammatilainen voi tiedostaa huolet ja ottaa ne huomioon työskentelyssä ilman, että hän asettuu tukemaan tekijän väkivaltaa oikeuttavien ajatusten tai arvomaailmaa.

Aito kuuntelu ja empatian osoittaminen tekijää kohtaan välittävät viestin, että ammatilainen ymmärtää tekijän huolia ja hänen ajattelutapaansa. Niillä rakennetaan **luottamusta** ammatilaista kohtaan. Ymmärtäminen ei kuitenkaan tarkoita väkivaltaisen käytöksen hyväksymistä. Tekijä tai potentiaalinen tekijä voi syyllistyä rikokseen rajoittamalla kokijan oikeuksia tai pahimmiltaan käyttämällä väkivaltaa. Rajoitukset tai väkivalta eivät kuitenkaan ole tekijällekin päämäärä sinänsä. Tekijän päämäärä kunniaan liittyvissä kriisitilanteissa on kunnial-

lisen perhe-elämän edellytysten varmistaminen. ”Kunniallinen perhe-elämä” on sinänsä hyvä päämäärä ja tavoite, ja tämän voi hyvinkin todeta tekijälle. Tavat ja keinot tavoitella tätä päämäärää voivat kuitenkin olla sellaisia, joita ei voida hyväksyä tässä yhteiskunnassa, esimerkiksi ihmisoikeuksia rikkovat tai väkivaltaiset teot. Ei kuitenkaan riitä, että kerrotaan tekijälle, että hän on väärässä. Vähintään yhtä tärkeää on auttaa tekijää itseään näkemään, **mikä hänen käytöksessään on haitallista** ja mihin sellaiseen se johtaa, mitä hän ei itsekään halua.

Kuten muissakin kohtaamistilanteissa, myös tapaaminen kunniaan liittyvä konfliktin tekijän kanssa onnistuu parhaiten, kun ammattilainen **valmistautuu** siihen hyvin. Ennakkotieto tekijän persoonasta, käyttäytymistottumuksista ja siitä, mikä saa hänet vihaiseksi tai motivoituneeksi, minimoi odottamattomien tilanteiden riskiä ja lisää näin ollen onnistuneen keskustelun mahdollisuuksia hänen kanssaan. Hyviä tietolähteitä tähän voivat olla kokija tai muut perheenjäsenet, mutta on muistettava, että heidänkin käsityksensä tekijästä voi olla pelon ja muiden tunteiden värittämää. Ammattilaisen on tärkeä pitää mielensä avoimena, koska käsitys tekijästä saattaa hyvinkin muuttua työskentelyn aikana ja ennakkokäsitykset (olivat ne mistä lähteestä tahansa) voivat osoittautua virheellisiksi. Perheenjäsenet tai muut tekijää kohdanneet ammattilaisetkaan eivät aina tiedä kaikkea niistä seikoista, jotka voivat vaikuttaa tekijän asenteeseen ja käsitykseen konfliktin taustalla olevista syistä. Siksi mikään ulkopuolinen ja toissijainen tieto ei voi korvata tietoa, jonka voi saada vain keskustelemalla tekijän itsensä kanssa ja kuuntelemalla tarkasti hänen kokemustaan.

Yleistämisen sijaan keskustelussa tulisi keskittyä kriisin aiheuttaneeseen ongelmaan. Tässä ensimmäinen askel on pysähtyä itse ongelman määritelmään: **Mikä on ongelma?** Todennäköisesti tekijällä ja kokijalla on kaksi erilaista käsitystä ongelmasta ja ongelman syistä. Samanlainen ristiriita on todennäköisesti havaittavissa ammattilaisten ja tekijän käsitysten välillä. Joten ensimmäiseksi työskentelyssä on pyrittävä löytämään yhteisymmärrys itse ongelmasta ja sen juurista.

Lain rinnalla olisi hyvä käyttää myös maalaisjärkeä, kun ongelman puitteet ja rajat määritellään. Tämä on tehokas tapa aloittaa asian käsittely ja samalla alku muutokselle tekijän asenteessa: kun määrittelemme ongelman, tulkitsemme todellisuutta. Muuttuva tulkinta todellisuudesta auttaa tekijää vähitellen hahmottamaan maailmaa muistakin kuin vain omasta kapeasta näkökulmastaan. Tässä prosessissa karsitaan konfliktin kannalta epäolennaisia osatekijöitä ja nimetään olennaisia osatekijöitä, joihin työskentelyssä jatkossa keskitytään. Jos alussa ei ole päästy yksimielisyyteen itse ongelmasta, mikään myöhemmin kehitetty ratkaisu ei myöskään toimi.

Ammattilaisen on hyvä avata tekijälle **Suomen lainsäädäntöä** ja sitä, millaiset teot täyttävät tai saattavat täyttää rikoksen tunnusmerkistöjä. On todennäköistä, että tekijän käytökseen vaikuttaa edelleen se oikeustaju, joka hän on omaksunut ja tuonut mukanaan lähtömaastaan. Esimerkiksi joissain maissa avioliiton ulkopuoliset suhteet ovat täysin kiellettyjä ja lopullinen päätös avioliitosta on aina perheen käsissä, jolloin pakkoavioliiton käsite voi olla henkilölle täysin vieras. Edes fyysistä väkivaltaa, jos sen on tarkoitus suojella kunniaa, ei ole vielä kriminalisoitu joissakin maissa. Ammattilaisen on siis hyvä pitää mielessä, että perinteisestä kunniaikäsitteestä kamppailevan maahanmuuttajataustaisen henkilön käsitys ”tapaoikeudesta” ja ihmisoikeuksista saattaa olla hyvin erilainen kuin suomalaistaustaisen keskivertokansalaisen. Tämän huomiointi ei vähennä mahdollisen rikosentekijän oikeudellista vastuuta teoistaan. Se auttaa kuitenkin tunnistamaan asiakkaan olennaiset tarpeet paremmin, määrittelemään toiminnan prioriteetit tarkemmin ja työskentelemään hänen kanssaan tehokkaammin.

Tekijällä voi olla virheellisiä käsityksiä myös siitä, **mikä on väkivaltaa** ja mitä seurauksia siitä on sen kokijoille. Myös ajatus yksilön luovuttamattomista **ihmisoikeuksista** voi olla tekijälle vieras tai epäselvä. Siksi myös näistä käsitteistä tulisi keskustella kohtaamisissa ja antaa niistä oikeaa tietoa.

Jotkut tekijät ovat hyvin tietoisia siitä, mikä on laillista ja laitonta asuinmaassa, mutta he toimivat silti mieluummin esivanhemmilta perittyjen perinteiden ja kulttuuristen normien mukaisesti. Tällöin on hyvä selvittää, johtuuko se ulkoisista tekijöistä (esim. koetusta ryhmäpaineesta tai yhteisön reaktioiden pelosta), vai onko esteenä yksilön vahva kiinnittyminen perinteisiin sukupuolimoraaliin liittyviin periaatteisiin? Vai onko kyse jostain muusta, esimerkiksi tekijän personaan, mielenterveyteen tai päihteisiin liittyvistä ongelmista.

Huomattava osa teoista, joita tapahtuu kunniaan liittyvissä konflikteissa, eivät täytä väkivaltarikosten tunnusmerkistöjä, tai tekojen näyttäminen toteen on haastavaa. Tämä on ammattilaisen kannalta hankalaa, koska kunniaan liittyvillä konflikteilla on taipumus eskaloitua. Muualla Euroopassa tapahtuneissa kunniamurhatapauksissa on viitteitä siitä, että ammattilaiset ovat aliarvioineet alkuvaiheen varoitusmerkkejä ja ovat heränneet todellisuuteen vasta silloin, kun tilanne on jo riistäytynyt käsistä. **Ammattilaisten on siis syytä ottaa tilanteet aina vakavasti, vaikka merkkejä vakavasta väkivallasta ei olisi alussa näkyvissä.** Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että suurin osa kunniaan liittyvästä väkivallasta maahanmuuttajien perheissä tapahtuu tiukan kontrollin ja elämän mahdollisuuksien rajoittamisen kautta.

Käytännön työstä saatujen kokemusten mukaan varhaisella puuttumisella saadaan parempia tuloksia kuin alkamalla toimia vasta sitten, kun konflikti on edennyt jo vakavamman väkivallan käyttöön. Panostamalla perheiden tietämyksen tason nostamiseen ihmisoikeuksista ja sukupuolten tasa-arvosta sekä tarjoamalla vaihtoehtoisia työkaluja esim. vanhemmuuteen voidaan vähentää väkivallan riskiä.

Kokijan kertomukseen ja kokemukseen perustuva ennakkokäsitys voi vaikuttaa mielikuvaan tekijästä. Kokijalta tai muilta ammattilaisilta saatu ennakkotieto on hyödyllistä vain, jos se ei vaikuta ammatilliseen työskentelyyn ja tapaan, jolla ammattilainen kohtelee tekijää. Ammattilaisen tulee tiedostaa näiden ennakkokäsitysten vaarat. Riippumatta siitä, onko tilanteessa käytetty väkivaltaa, tekijä tulee saada **tuntemaan itsensä arvostetuksi ihmisenä.** Tapa, jolla mahdollista rikoksen tekijää kohdellaan, vaikuttaa siihen, miten hän motivoituu muuttamaan ajattelutapaansa ja käyttäytymistään.

Väkivalta tulee tuomita, ei ihminen.

Tekijän kanssa työskentelyn tavoitteena on vähentää tämän väkivaltaista käyttäytymistä ja lisätä väkivallan kokijoiden turvallisuutta. Kokijan tilanteen huomioiminen ja oikeuksien puolustaminen ei kuitenkaan tarkoita tuomitsevaa asennetta tekijää kohtaan. Ammattilaisen ei tulisi asettua vahvasti kenenkään osapuolen puolelle, koska tällöin hän ei pysty ottamaan riittävästi etäisyyttä tilanteeseen ja hänestä tulee tavallaan konfliktin osapuoli. Työntekijän näkökulma kapeutuu eikä hän kykene estämään kriisin syvenemistä tai auttamaan osapuolia löytämään uusia ratkaisuvaihtoehtoja. Ammatillisen työn tulisi kaventaa eikä syventää kuilua kriisin osapuolten välillä.

TEKIJÄN KOHTAAMISEN ABC:

- Kuuntele empaattisesti
- Luo luottamusta ja toivoa, ole kiinnostunut tekijän ajattelusta
- Tarkenna ongelma (konkreettisesti)
- Selvitä tekijän hyvä tavoite, tue sitä
- Auta näkemään haitalliset keinot, etsi vaihtoehtoja
- Anna tietoa väkivallasta, ihmisoikeuksista ja lainsäädännöstä

Tulkin käyttäminen

Ammattilaisen tulee huolehtia siitä, että asiakas ymmärtää asiat, jotka koskevat häntä. Jos asiakkaan äidinkieli ei ole suomi ja muutakaan yhteistä kieltä ei löydy, on ammattilaisen velvollisuus hankkia tapaa-miseen aina tulkki. Kielilain mukaan ihmisellä on oikeus saada tulkkauspalveluita Suomessa ja tulkin tilan-nut viranomainen maksaa tulkkauksesta aiheutuvat kulut, koska laki velvoittaa viranomaisen järjestämään tulkkauksen tarvittaessa. *Kielilaki 423/2003 (Finlex)* Kunnat voivat hakea valtiolta korvauksen *pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden tarvitsemista tulkkipalveluista*, mutta myös muiden maahanmuuttajien tulkkaus tulee tarvittaessa järjestää. Myös muiden kuin viranomaistahojen tulisi sisällyttää tarvittavat tulkkipalvelut budjettiinsa, jotta asiakas ei joudu eriarvoiseen asemaan palvelujen käyttäjänä kielensä takia.

Keskusteluihin kunniaan liittyvästä väkivallasta tulee tilata aina ammatillinen, pätevä tulkki. Asiakkaan perheenjäseniä, tuttavien tai muiden kielitaitoisia henkilöitä ei tule käyttää tulkkeina väkivalta-asioiden selvittelyssä.

Työskentely tulkin välityksellä alkaa siitä, kun ammattilainen havaitsee, että hänellä ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä. Ammattilaisen on hyvä varmistaa asiakkaalta tämän kielen ja murteen ja sekä se, onko tulkin sukupuolella väliä. Joissakin tapauksissa asiakas saattaa pyytää, että tulkki ei edustaisi samaa etnistä ryhmää kuin hän, tai että hän ei hyväksy tiettyä tulkkia tämän tuttuuden takia. Maahanmuuttajayhteisöt ovat Suomessa pieniä ja monet tuntevat toisensa. Siksi asiakkaan voi olla vaikea luottaa siihen, etteivät tulkin tietoon tulevat asiat leviää yhteisössä, vaikka tulkki on ja vakuuttaisi olevansa vaitiolovelvollinen. Asiakkaan tilanteen arkaluontaisuuden takia tämä on ymmärrettävää ja hänen toiveitaan on hyvä pyrkiä toteuttamaan aina kun se on mahdollista, koska asiakkaan on vaikea luottaa täysin työntekijäänkään, jos mukana on tulkki, johon asiakas ei luota.

Ammattilaisen on hyvä muistaa tapaamisaikaa varatessa, että tulkin kanssa työskennellessä menee aikaa enemmän kuin tavallisesti, kun puhuttuja asioita toistetaan eri kielillä. On suositeltavaa käyttää samaa tulkkia koko asiakasprosessin ajan, jos mahdollista.

Tulkkaustilanteessa on hyvä muistaa kertoa asiakkaalle aluksi tulkin roolista. Tulkki esittäytyy itse ja kertoo salassapito- ja vaitiolovelvollisuudestaan. Keskustelun kuluessa on hyvä aika ajoin kysyä ja varmistaa, että kaikki varmasti ymmärtävät toisiaan. Vaikka ammattitulkkit ovat aina vaitiolovelvollisia, kaikki eivät käytännössä ole yhtä päteviä ja kokeneita. Siksi, kun käsitellään arkaluonteisia ja tulkillekin hankalia aiheita, kuten kunniaan liittyvää väkivaltaa, tapaamisen lopussa on hyvä vielä muistuttaa tulkkia ehdottomasta vaitiolovelvollisuudesta. Tämä tuo turvaa myös asiakkaalle ja vahvistaa luottamusta työntekijään.

Ammattilaisen työskennellessä tulkin välityksellä on hyvä huomioida seuraavia asioita:

- Puhu suoraan asiakkaalle
- Käytä lyhyitä lauseita ja taukoja, jottei tulkkauksen laatu kärsi
- Jos tulkki ei ymmärrä sanomaasi, pyri sanomaan asia toisin sanoin tai selkokielisesti
- Seuraa asiakkaan ilmeitä, jotta voit havaita, onko asia mennyt perille tai onko kommunikoinnissa jotain ongelmia
- Varmista, että tulkki ymmärtää asiakasta oikein ja tulkkaa tarkasti, mitä sanot tai asiakas sanoo. Varsinkin, jos viestin sisältö on tulkinnanvarainen.
- Varaudu korjaamaan väärinkäsityksiä. Kunniaan liittyvä sanasto vaihtelee eri kielillä. Tulkit eivät voi aina löytää oikeita suomenkielisiä vastineita heti. Viranomaisten käyttämää sanastoaakaan ei voida aina sujuvasti tulkata asiakkaan kielelle.

Koronapandemia on lisännyt etäyhteydellä tehtyjä asiakastapaamisia ja myös tulkkauksia. Tämä tarkoittaa, että vähintään joku keskustelun osapuolista on eri paikassa kuin tulkki. Etätulkkauksiin liittyy joskus haasteita kuten huono kuuluvuus, taustamelu ja muut siihen kuuluvat häiriötekijät. Huomioi ja pyri minimoimaan myös ne.

Etätulkkaus voi olla joillekin asiakkaille helpompaa kuin tulkin läsnäolo tapaamisessa, koska etäisyys vähentää tarvetta huomioida tulkin läsnäolo ja henkilöllisyys. Jos tulkki ei näe asiakasta ja jos asiakkaan nimeä ei mainita, asiakkaan on helpompi luottaa siihen, ettei kukaan ulkopuolinen saa tietoonsa hänen tai perheen arkaluonteisia asioita.

Väkivaltariskin kartoittaminen

Työskenneltäessä mahdollisen väkivallan tekijän kanssa työntekijän on arvioitava työskentelyn alussa ja koko työskentelyn ajan tekijän riskiä turvautua väkivallan käyttöön. Miten todellinen uhka on? Keihin se kohdistuu? Ketkä luovat uhkaa? Mitkä asiat nostavat riskiä, mitkä laskevat? Miten työskentely ja asiaan puuttuminen vaikuttavat riskiin?

Riskin arviointia helpottaa, jos käytettävissä on muutakin tietoa kuin tekijän oma kertomus; esimerkiksi kokijan näkemys tilanteesta, muiden tapausta tuntevien ammattilaisten näkemys tai tietoa asiakkaan mahdollisesta aiemmasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä.

Kunniakonfliktin kärjistymisen riskiä arvioitaessa huomiota on kiinnitettävä kolmeen asiaan, jotka vaikuttavat tutkimusten mukaan (Karimi, 2017) näiden konfliktien taustalla ja joita hallitsemalla voidaan laskea riskiä väkivallan käyttöön:

1. Ympäröivän yhteisön kohdistama paine tekijään/tekijöihin

joko suoraan ja konkreettisesti tai epäsuorasti (esim. juoruja levittämällä). Tekijälle ei ole ensisijaisen tärkeää se, mitä joku perheenjäsen on tehnyt, vaan pikemmin se, mitä muut tietävät, ajattelevat ja ennen kaikkea puhuvat perheen ympärillä. Toisin sanoen tekijän perimmäinen tavoite on säilyttää ja turvata (usein kuviteltu) asemansa yhteisössä. Tässä tilanteessa tekijä on hyvin altis ryhmäpaineelle. Tekijä voi kyllä harjoittaa väkivaltaa ilman ulkoista painettakin, mutta ulkoisten tekijöiden tunnistaminen ja niiden käsitteleminen tulisi olla aina osa konfliktien ratkaisuprosessia, sillä niillä voi olla ratkaiseva vaikutus väkivallan eskaloitumiseen.

2. Tekijän omaksumat perinteiset käyttäytymismallit

Kunniaka korostavissa yhteisöissä reaktiot häpeän tunteisiin voivat olla arvaamattomia. Toisinaan, kun ryhmäpaine ja usein tiedostamattomat väkivaltaiset toimintamallit kietoutuvat yhteen, seuraukset voivat olla yllättävän ikäviä ja vakavia. Vaikka kaikki yhteisön jäsenet eivät kannata tai harjoita väkivallan käyttöä, niin on silti tunnistettava, että arvostirridan ja kriisin keskellä ihminen saattaa turvautua väkivaltaan, varsinkin jos sille on olemassa kulttuurinen malli. Käytännössä tämä tarkoittaa, että mahdolliselle tekijälle on tarjottava vaihtoehtoisia keinoja ja työkaluja nykyaikaiseen, tasa-arvoiseen ja väkivallattomaan kanssakäymiseen. Tämä onnistuu parhaiten silloin, kun abstraktin kunniakäsitteen sijan aletaan käsittelemään konfliktien konkreettisia arkielämään liittyviä taustatekijöitä rakentavalla tavalla.

KUNNIAKONFLIKTIN KÄRJISTYMISTÄ ARVIOITAESSA KIINNITÄ HUOMIOTA:

1. Ympäröivän yhteisön kohdistama paine tekijään / tekijöihin
2. Tekijän omaksumat perinteiset käyttäytymismallit
3. Tekijän emotionaalinen tila ja ahdistus

3. Tekijän emotionaalinen tila ja ahdistus Tekijän tilanne jää usein väkivallan kokijan kokemusten varjoon. Kokijan kokemusten ja kertoman valossa tekijä näyttäytyy usein vahvana ja pahantahtoisena henkilönä. Ammattilaisten ensimmäiset kohtaamisetkin tekijän kanssa voivat antaa vaikutelman häikäilemättömästä, itsepäisestä tai aggressiivisesta henkilöstä. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus. Kunniaan liittyvä konflikti on henkisesti raskasta myös tekijään kannalta: kasvojen menettämisen pelko aiheuttaa psyykkistä stressiä ja vaikuttaa myös tekijän mielenterveyteen. Itse asiassa uhrin kokema kohtuuton kohtelu heijastelee usein tekijän kokemaa stressiä, jännitystä, turhautuneisuutta ja mielialan laskua: mitä ahtaammalla tekijä on, sitä enemmän hän kaltoinkohtelee muita. Jos konfliktin osapuolina ovat esimerkiksi nuori ja vanhemmat, ymmärrettävästikin vanhempia pidetään vastuussa olevina aikuisina, joiden mielenterveys ja psyykkiset ongelmat jäävät helposti huomiotta. Vanhemman huono henkinen tila ansaitsee kuitenkin erityistä huomiota, koska se alentaa hänen sietokykyään ja lisää taipumusta reagoida väkivaltaisesti. Psykkinen ahdinko lisää herkästi myös vanhemman ennakkoluuloja ”vierasta kulttuuria” kohtaan, johon hänen nuorensa on kasvamassa.

Edellä mainitut tekijät eivät ole irrallisia asioita vaan vaikuttavat toisiinsa, ja siksi niihin on kiinnitettävä huomiota samanaikaisesti. Esimerkiksi sosiaalisen paineen vähentäminen voi vaikuttaa suoraan yksilön mielialaan tai mielialan paraneminen voi vaikuttaa tekijän käyttäytymiseen riidan aikana.

Väkivallan riskinarviointiin on toistaiseksi kehitetty välineitä pääosin kokijan ja hänen turvallisuutensa varmistamisen näkökulmasta. Suomessakin monet lähisuhdeväkivallan kartoittamiseen ja riskin arviointiin tarkoitetut työvälineet ja lomakkeet huomioivat jo hyvin kunniaan liittyvää väkivaltaa, mutta ne on tarkoitettu kokijan kanssa käytettäväksi. Esimerkiksi THL:n sivuilta löytyvät lähisuhdeväkivallan kartoitus- ja suodatinlomake, Häirinnän ja vainon kartoituslomake sekä moniammatillinen MARAK-riskinarviointilomake vakavan väkivallan kartoittamiseen eivät sovellu sellaisenaan mahdollisen tekijän kanssa täytettäväksi. Tekijän kanssa työskentelevän ammattilaisen on kuitenkin hyvä tutustua näihin, koska lomakkeiden kysymykset auttavat työntekijää kiinnittämään huomiota tekijän toiminnassa sellaisiin konkreettisiin asioihin, joiden tiedetään tutkitusti lisäävän riskiä väkivallan käyttöön lähisuhteissa.

Tutustu työvälineisiin tarkemmin:

<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/lomakkeet-vakivallan-kirjaamiseen-ja-kartoittamiseen>

Työskentelyn turvallisuus

Kunniaan liittyvissä konfliktitapauksissa tekijän viha, kauna ja mahdolliset uhkaukset kohdistuvat yleensä ensisijaisesti kriisin muihin osapuoliin eli henkilöihin, jotka nähdään uhan aiheuttajina perheen kunnialle. Suurin osa tekijöistä ei kohdistu välitöntä uhkaa perheen kanssa työskenteleviin ammattilaisiin, mutta jotkut tekijät voivat olla aggressiivisia myös auttajia kohtaan. Työntekijän on syytä pitää mielessä tämä riski aina työskennellessään väkivallan tekijän (ja/tai kokijan) kanssa, pyrittävä minimoimaan riskiä sekä varmistamaan oma työturvallisuutensa.

Työskentelyn turvallisuutta on syytä arvioida sekä asiakassuhteen alussa että työskentelyn edetessä. Esimerkiksi aiempi väkivaltaisuus, suuttumuksen hallinnan vaikeudet, mielenterveys- ja päihdeongelmat tai konfliktin laatu voivat nostaa riskiä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Myös se, että ammattilaisella on valta tehdä perheen tilanteeseen vaikuttavia päätöksiä, lisää riskiä uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutumiselle.

Asiakastapaamisen TURVALLISUUTTA voi lisätä mm. näin:

- Huolehdi, että työtoverit tietävät, että sinulla on asiakas vastaanotolla
- Kun tapaat asiakkaan, joka saattaa käyttäytyä arvaamattomasti, kerro tästä työtovereille ja esimiehelle etukäteen. Ota tarvittaessa työtoveri mukaan tapaamiselle.
- Älä lukitse ovea
- Asettaudu istumaan niin, että olet lähempänä ovea kuin asiakas
- Pidä puhelin käden ulottuvilla
- Jos asiakas kiihtyy, pysy itse rauhallisena ja pyri rauhoittamaan myös asiakasta: kuuntele, puhu rauhallisella äänellä, osoita ymmärrystä asiakkaan tunnetilalle. Jos tilanne ei rauhoitu, poistu tilasta.

Mikäli tekijä uhkaa tai kohdistaa väkivaltaa työntekijään, niin asiasta tulee ilmoittaa esimiehelle ja toimia oman työpaikan työsuojeluohjeiden mukaisesti. Väkivaltatilanteista tulee ilmoittaa myös poliisille, koska työntekijään kohdistuva lieväkin pahoinpitely on yleisen syytteen alainen rikos.

Kunniaan liittyvän väkivallan tapauksia työssään kohtaavan ammattilaisen tulisi saada työlleen tukea esimieheltään, työtiimiltään ja koko työyhteisöltään. Väkivallan uhan kanssa työskentely on työntekijälle kuormittavaa, ja siksi työntekijällä tulisi olla mahdollisuus myös säännölliseen työnohjaukseen.

Lisätietoa työturvallisuudesta ja uhkaavan asiakkaan kohtaamisesta:

<https://www.tyosuojelu.fi/tyoolot/vakivallan-uhka>

Vaitiolovelvollisuus ja ilmoitusvelvollisuus

Vaitiolovelvollisuus tarkoittaa sitä, että ammattilainen ei saa ilmaista kenellekään tehtävässään tietoonsa tulleita asiakkaan tietoja ja asioita ilman asiakkaan lupaa. Ilmaiseminen merkitsee tiedon antamista suullisesti tai kirjallisesti; esimerkiksi salassa pidettävien papereiden jättäminen muiden ulkopuolisten saataville rikkoo salassapitoa. Salassapito- ja vaitiolovelvollisuudesta on säädetty muun muassa eri ammattihenkilöitä koskevissa laeissa tai julkisuuslaissa.

Lastensuojelulain 5 luvun 25 § velvoittaa kuitenkin ammatti- tai luottamustehtävissä toimivia tekemään salassapitosäännösten estämättä **ilmoituksen sekä poliisille että lastensuojeluun** aina, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella **syytä epäillä alle 18-vuotiaaseen kohdistunutta väkivalta- ja/tai seksuaalirikosta**.

Ammattihenkilöillä on velvollisuus tehdä salassapitosäädösten estämättä ilmoitus poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu rikoslain luvussa 20 määritettävä seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai luvussa 21 määritetty henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko. (Lastensuojelulaki 5 luvun 25§) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Ilmoitusvelvollisuus koskee rikoslaisa rangaistavaksi säädettyjä tekoja (esim. pahoinpitely, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lapsenraiskaus), joissa rikoksesta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Poliisille on ilmoitettava selkeät syyt, minkä vuoksi lapseen kohdistunutta rikosta epäillään. Varmaa tietoa ei kuitenkaan tarvitse olla, sillä poliisi selvittää ne. Ei tarvitse myöskään tietää, täyttääkö teko jonkun rikoksen tunnusmerkistön, poliisi selvittää senkin. Epävarmoissa tilanteissa poliisia ja lastensuojelua voi ja kannattaa konsultoida ensin matalalla kynnyksellä mainitsematta asianomaisten nimiä. Näin saa varmistettua, pitäisikö tapauksesta tehdä myös viralliset ilmoitukset.

Katso tarkemmat ohjeet ilmoitusvelvollisuuksista:

<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/velvollisuus-ilmoittaa-poliisille>

Milloin pitää olla yhteydessä poliisiin ja/tai lastensuojeluun?

Kun ammattilainen saa tietoonsa tai epäilee, että johonkin lapseen on kohdistunut kaltoinkohtelua tai väkivaltaa, hänen on tehtävä asiasta viipymättä ilmoitus poliisille ja lastensuojeluun. Ilmoitukset tulee siis tehdä **aina, kun herää epäily, että lapsi on joutunut jonkinlaisen väkivallan tai seksuaalisen teon kohteeksi.**

Työntekijän tulee kertoa asiakkaalle aina työskentelyn alussa, että hän on velvollinen ilmoittamaan viranomaisille kaikista alle 18-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvista rikoksista vaitiolovelvollisuuden estämättä. Tehdystä ilmoituksesta ei kuitenkaan pidä kertoa asiakkaalle ennen kuin työntekijä on keskustellut poliisin ja lastensuojelun kanssa ja saanut heiltä luvan kertomiseen. Tämä siksi, ettei tekijä ehdi esim. hävittää todistusaineistoa ennen kuin poliisi ottaa häneen yhteyttä.

Aikuisiin kohdistuneista rikoksista ammattilainen ei yleensä saa ilmoittaa viranomaisille vaitiolovelvollisuuden takia, mutta jos työntekijä saa tietää, että asiakas suunnittelee vakavaa aikuiseen kohdistuvaa rikosta, joka olisi vielä estettävissä, niin hänellä on velvollisuus ilmoittaa siitä salassapidon estämättä poliisille. Valmisteilla olevien rikosten ilmoittamisesta säädetään rikoslain 15. luvun pykälässä 10. Tässäkään työntekijän ei tarvitse olla varma, milloin kyseessä on juuri kyseisessä pykälässä määritetyn teon valmistelu, vaan periaatteena on, että on **parempi ilmoittaa kuin olla ilmoittamatta**, tai ainakin konsultoida oman alueen poliisia kertomatta asiakkaan nimeä.

Poliisilla on ammattilaisten käyttöön paikalliset konsultaationumerot, joista työntekijä voi konsultoida poliisia ja varmistaa, pitääkö tapauksesta tehdä virallinen ilmoitus. Tiedustele oman alueesi konsultaationumeroa suoraan poliisilta ja kerro pyynnön yhteydessä, mihin tarkoitukseen sitä tarvitset. Monilla alueilla on ilmoittamiseen tehty myös selkeät toimintaohjeet näihin tilanteisiin.

Tekijätyössä kuten missä tahansa asiakastyössä tulee tehdä normaaliin tapaan **pelkkä lastensuojeluilmoitus** aina, kun herää huoli jonkun alaikäisen hyvinvoinnista tai olosuhteista. Myös täysi-ikäiseltä tekijä-asiakkaalta on muistettava aina kysyä, onko hänellä alaikäisiä huolettavia, ja jos on, niin kysyttävä näiden voinnista ja huolen herätessä tehtävä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelun tehtävä on selvittää ja arvioida tilannetta tarkemmin sekä järjestää tarvittaessa perheelle tukitoimia. Jos et tiedä asiakkaan kotikuntaa (jatkossa hyvinvointialuetta) ja et saa sitä häneltä tietoon, niin lastensuojeluilmoituksen voi tehdä myös vähäisemmällä tiedolla esimerkiksi oman työpaikan sijaintikuntaan (hyvinvointialueelle).

Ilmoitusten tekemistä poliisille tai lastensuojeluun ei pidä delegoida toiselle, esimerkiksi esimiehelle. Poliisin ja lastensuojelun on tärkeää saada tiedot väkivaltaepäilystä suoraan siltä henkilöltä, jolla on eniten tietoa asiasta.

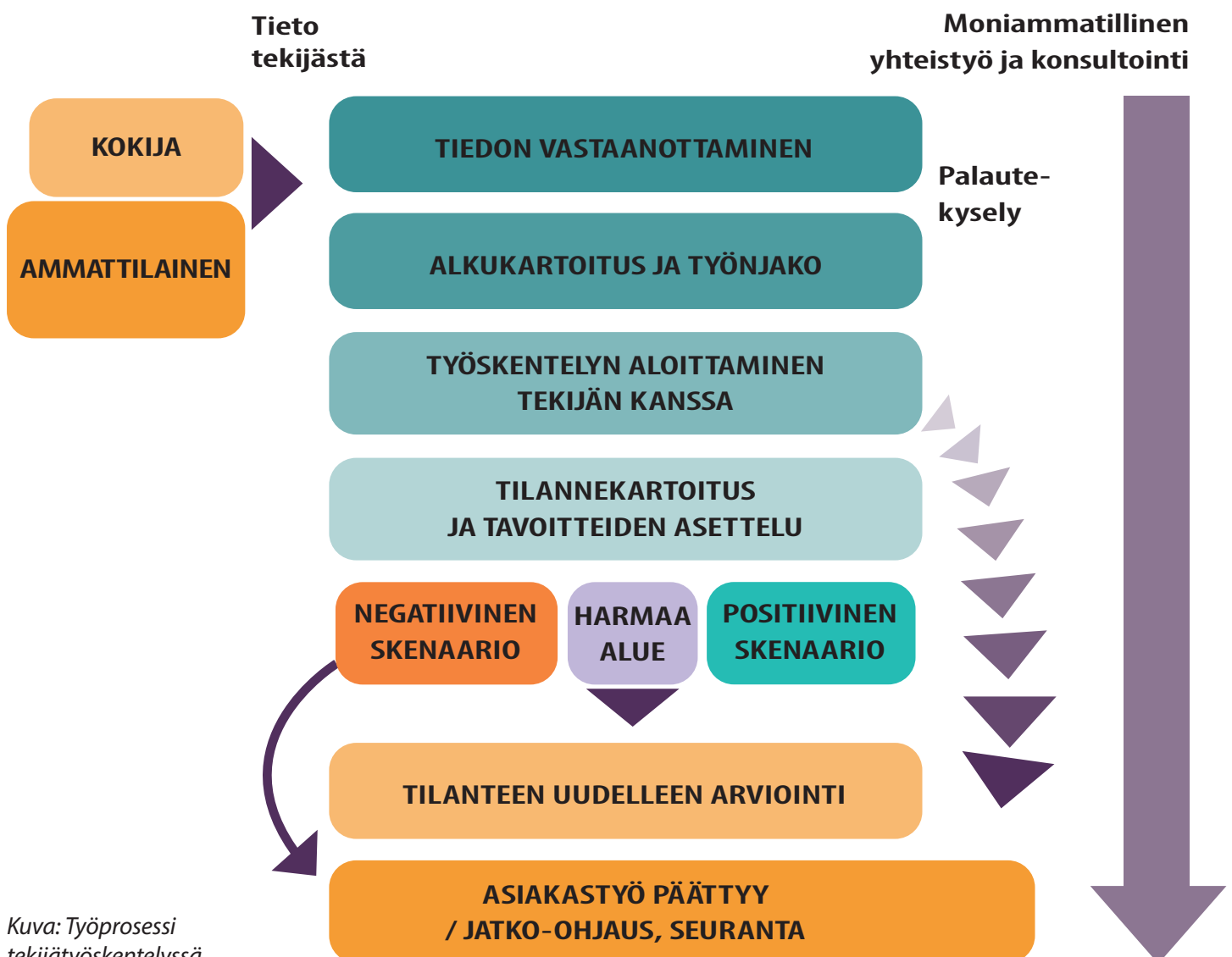

7 Työskentelyprosessin eteneminen

Aloitettaessa työskentely kunniaan liittyvän konfliktin ja potentiaalisen väkivallan tekijän kanssa on hyvä pitää mielessä nämä asiat:

1. Kaikki kunniaan liittyväksi väkivallaksi luokitellut kriisitapaukset eivät täytä väkivallan rikosoikeudellisia tunnusmerkistöjä.
2. Kunniaan liittyvä kriisi voi äkillisesti ja pahaa aavistamatta kärjistyä vakavaksi väkivallaksi, jopa murhayritykseksi. Toisin sanoen ilman selviä väkivallan merkkejäkin voi tapahtua yllättäen väkivaltaa tai se voi raaistua nopeasti.
3. Todellinen uhkatekijä voi olla joku muu kuin työskentelyn alussa sen uhan aiheuttajaksi tunnistettu henkilö. Joskus varsinainen väkivalta voi myös tapahtua maantieteellisellä kaukana viranomaisten toimialueesta (esimerkiksi perheen matkustaessa lähtömaahan).

Näiden piirteiden takia muissa lähisuhdeväkivaltatilanteissa hyväksi havaittuja työskentelytapoja ei aina voi tai kannata käyttää sellaisenaan kunniaan liittyvissä kriisitilanteissa. Tässä luvussa kuvataan vaihe vaiheelta, miten työskentelyssä tekijän kanssa tulisi edetä.

Kuva: Työprosessi tekijätyöskentelyssä

Tieto tekijästä saadaan yleensä väkivallan uhkaa kokevan tai tämän läheisen avunpyynnön myötä. Väkivallan tai uhan kokija ei ole vain konfliktin toinen osapuoli, vaan myös ensimmäinen ja ehkä arvokkain tiedon lähde tekijästä. Kokijan tilanne ja turvallisuus on pidettävä koko ajan mielessä työskenneltäessä oletetun tekijän/tekijöiden kanssa, koska työn tavoitteena on väkivallan väheneminen tai loppuminen.

Kokijan ja tekijän kanssa on hyvä työskennellä aina erikseen. Kummastakaan työskentelystä saatua tietoa ei saa välittää muille työntekijöille tai asiakkaiden välillä ilman, että asiakkaat antavat siihen luvan. Vain lastensuojeluviranomaisille ja poliisille saa ilmoittaa ilman asiakkaiden lupaa, jos lastensuojelulain tarkoittama ilmoituskynnys on ylittynyt. Monet asiakkaat antavat kuitenkin luvan kertoa tilanteestaan toisille ammattilaisille tai konfliktin muille osapuolille, jos työntekijä sitä heiltä kysyy. He usein toivovat tietojen vaihdon edesauttavan tilanteen ratkaisemista ja näin heidän itsensä ei tarvitse kertoa asiasta moneen kertaan monelle eri henkilölle. Jos asiakas luvan antaa, on hänen kanssaan silti hyvä aina sopia tarkasti, kenelle, mitä asioita ja millä tavalla työntekijä kertoo eteenpäin.

Vaitiolon merkitys korostuu erityisesti silloin, kun kokija suunnittelee tekevänsä valintoja, jotka voivat lisätä tekijän suuttumusta ja väkivallan todennäköisyyttä. Jos kokija esimerkiksi pakenee turvakotiin, mahdollisella tekijällä on suurempi kiinnostus tietää, missä kokija eli hänen puolisonsa tai lapsensa on ja mitä hän tekee. Täysi tietämättömyys ahdistaa tekijää ja lisää tämän epäluuloisuutta ja vihaa. Viranomaiset voivat antaa mahdolliselle tekijälle rauhoittavan vastauksen paljastamatta kokijan turvallisuutta vaarantavia tietoja. Riittää esimerkiksi sanoa, että ”puoliso/lapsi on turvassa ja toistaiseksi viranomaisten suojassa”.

Alkukartoitus ja työnjako

Kokijalta tai toisilta ammattilaisilta saatujen tietojen perusteella on hyvä tehdä ensin tilannearvio: millaisesta väkivallan uhasta tilanteessa vaikuttaisi olevan kyse ja mitä turvallisuusriskejä siihen liittyy (kokijan kannalta)? Ketä auttavia tahoja tilanteessa jo on, ja mikä on heidän välisensä työnjako - kuka voi työskennellä kenenkin osapuolen kanssa? Mistä asioista kukin taho huolehtii ja vastaa? Mitä tietoja voidaan tai on turvallista vaihtaa, ja millä tavoin (puhelut, viestit, verkostotapaamiset)? On hyvä myös laatia alustava suunnitelma siitä, miten ja millä lähestymistavalla tekijään otetaan yhteyttä.

Taustatietojen perusteella on hyvä pohtia:

- 1. Liittyykö konflikti todella kunniaan tai kehittykö se todennäköisesti kunniaan liittyväksi kriisiksi?** Tätä arvioidessaan ammattilaisten tulisi osata tunnistaa merkkejä, jotka toisaalta viittaavat mahdolliseen kunniaan liittyviin konfliktiin, ja toisaalta sulkea pois tapaukset, joissa on kyse jostain muusta; esimerkiksi muusta perheväkivallasta tai tilanteesta, jossa mahdollinen tekijä selittää käytöstään kulttuurisilla ja kunniaan liittyvillä syillä ilman, että kunnian puolustaminen ja yhteisön paine olisivat todellisia motiiveja käytökselle.
- 2. Onko nimetty henkilö ainoa mahdollinen väkivallan tekijä,** vai saattaako hänen taustallaan olla muitakin henkilöitä? Toisin sanoen onko nimetty tekijä yleisesti koetun sosiaalisen paineen lisäksi myös jonkun tietyn henkilön/henkilöiden painostuksen kohteena, eli miten konkreettinen paine on? Kuinka välitöntä ja konkreettista uhkaa nämä taustalla olevat ihmiset voivat aiheuttaa kokijalle?
- 3. Millainen henkilö mahdollinen tekijä on, mikä on hänen taustansa?** Onko hän esimerkiksi korkeasti koulutettu vai vaille koulutusta oleva henkilö? Miten pitkään hän on asunut Suomessa eli voiko hänen olettaa tuntevan suomalaista kulttuuria ja järjestelmää? Onko hän ulospäinsuuntautunut vai vetäytyvä, joustava vai dogmaattinen, akkipikainen vai rauhallinen - vai jotain näiden väliltä? Taustatiedot auttavat työntekijää valmistautumaan ensimmäiseen kohtaamiseen, vaikka kuva tekijän persoonasta varmasti muuttuukin sen myötä, kun tähän pääsee tutustumaan.

Työskentelyn aloittaminen tekijän kanssa

Jotta tekijän kanssa voisi työskennellä menestyksekkäästi, on ensin onnistuttava luomaan **luottamuksellinen ilmapiiri**, jotta hän voi avautua ja ilmaista huolensa ja käyttäytymisensä syytä avoimesti. Siksi asiakkaan on annettava aluksi ilmaista tunteitaan vapaasti. Vihaisen tai jopa aggressiivisen käytöksen takana voi olla paljon pelkoa ja häpeää. Tekijä saattaa kiistää syyllistyneensä väkivaltaan, mutta on epätodennäköistä, että hän piilottaisi tunteitaan uhrin toimista, joiden hän uskoo vahingoittavan hänen tai perheen mainetta. Hänelle on siksi tarjottava mahdollisuus avautua siitä, miksi uhrin mahdollinen toiminta aiheuttaa tietynlaisia tunteita: mikä saa hänet ahdistuneeksi tai vihaiseksi ja miksi?

Keskusteluissa potentiaalisen tekijän kanssa on hyvä olla **käytännöllinen**. Esimerkiksi väkivaltaista käytöstä ei tule hyväksyä vaan sen voi ilmaista olevan aina väärin, ovat syyt sille mitä tahansa. Asiakkaan arvomaailmaa ei kuitenkaan kannata lähteä kyseenalaistamaan heti alkuvaiheessa. Vastakkaisasettelua kannattaa välttää. Luottamuksen synnyttyä asiakas on valmiimpi vastaanottamaan kysymyksiä, jotka auttavat häntä ajattelemaan asioita muistakin kuin omasta kapeasta näkökulmasta. (ks. luku 6.)

Vaikka kunniaan liittyvien kriisien ytimessä on arvoristiriita, puhetavalla on tärkeä rooli neuvoteltaessa ristiriidoista ja kriisin ratkaisemisesta. Kurdilaisen sanonnan mukaan ”kauniisti puhuminen saa käärmeen ulos kuopastaan”. Ammatilaisen tulisikin **muokata omaa puhetapaansa** asiakkaan mukaan niin, että asiakkaan on helpompi ymmärtää sitä ja hyväksyä tämän käyttämiä ilmaisuja ja argumentteja.

Tilannekartoitus ja tavoitteiden asettelu

Työskentelyn alkuvaiheessa keskitytään saamaan **realistinen ja kattava kuva tilanteesta** sekä tekijän todellisuudesta. Kuvaa voi täydentää kokijalta, lähipiiriltä tai muilta ammatilaisilta saatu tieto silloin, kun sitä on mahdollista saada. Vasta kokonaiskuvan muodostumisen jälkeen voidaan asettaa realistisia tavoitteita työskentelylle tekijän kanssa.

Yhteisestä tavoitteesta on usein vaikea sopia heti työskentelyn alussa. On selvää, että tekijän ja kokijan tavoitteet ovat erilaiset, muuten ongelmaa ei olisi. Toisaalta tavoite, jota ammatilaiset ehdottavat kokijan tahdosta tai kenties omien arvojen perusteella, ei välttämättä ole tekijälle hyväksyttävä – ainakaan työskentelyn alkuvaiheessa. Suurin ongelma lienee arvojen ristiriita, eikä yhteisymmärryksen saavuttaminen arvokriisissä ole helppoa. Siksi yhteisen tavoitteen asettaminen edellyttää usein **ongelman uudelleen määrittelyä**, jotta se saadaan vastaamaan osapuolten eri intressejä. Tämä tapahtuu työprosessin aikana, kun mahdollinen tekijä tulee tietoiseksi siitä, että hänen käsityksensä tilanteesta ei ehkä olekaan ainoa oikea ja hänen ehdottamansa ratkaisu ei välttämättä palvelekaan hänen etujaan, vaan hänen kannattaa harkita vaihtoehtoisia näkökulmia, joita ammatilaiset ovat keskusteluissa nostaneet esiin.

Kokijan tai yhteiskunnan näkökulmasta voi olla riittävä tavoite, että kokijan turvallisuus ja oikeudet toteutuvat. Tekijän näkökulmasta tämä ei riitä tavoitteeksi, koska se ei välttämättä ratkaise häntä huolestuttavia kysymyksiä. Siksi tarvitaan myös **käytännöllinen tavoite**, jonka tekijäkin voi kokea ratkaisuna. Se on tavoite, joka on saavutettava käytännön tasolla ja jolla pyritään estämään konfliktin uusiutumista. Tämä tavoite täytyy asettaa ja muotoilla aina tapauskohtaisesti.

Jos ongelma liittyy esimerkiksi pakkoavioliittoon, tytön tai pojan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen voidaan nähdä strategisena tavoitteena, mutta käytännön tasolla tavoitteena tulisi olla epätoivotun tilanteen korjaaminen niin, että nuori selviytyisi epämiellyttävästä tilanteesta ja perheen - avioliiton järjestäjän - kasvot säilyisivät yhteisön silmissä. Ihanteellinen tilanne, johon on pyrittävä, on avioliiton purkaminen, koska juuri avioliittoa vastaan tyttö tai poika on kapinoinut. Tällaisessa tilanteessa on selvää, että tarvitaan esityöskentelyä tekijän vakuuttamiseksi tällaisen tavoitteen asettamisen tarpeesta. Aina ei kuitenkaan riitä, että tekijä saadaan järkipärisesti vakuuttuneeksi pakkoavioliiton haitoista. Usein tekijäkin kärsii ryhmän paineesta, mutta silti hän jatkaa perheenjäsenensä painostamista, sillä hänen on helpompi painostaa omaa perheenjäsentään kuin sietää itse yhteisön painetta. Jotta tekijä sitoutuisi yhteiseen päämäärään, on tärkeää, että rationaalisten argumenttien lisäksi ammattilaiset pystyvät vakuuttamaan hänet siitä, että myös häneen kohdistuva sosiaalinen paine otetaan huomioon tilanteen ratkaisemisessa.

Kun kunniaan liittyvissä konfliktitilanteissa tehdään väliintulo perheeseen, interventio tekee tilanteesta yleensä jännittyneemmän kuin se on. Tämä on sinänsä ymmärrettävää, koska ulkoinen puuttuminen johtaa muutokseen osapuolten olemassa olevassa valtasuhteessa ja siten muuttaa perinteistä tasapainotilaa perheen sisällä. Tämä voi olla toivottava ja tarpeellinenkin muutos, mutta se ei yksin riitä työn tavoitteeksi.

Intervention pitäisi johtaa kasvuun eli myönteiseen muutokseen konfliktin osapuolten suhteissa, eikä ainoastaan kokijan vaan myös tekijän näkökulmasta. Ulkopuolinen väliintulo on onnistunut silloin, kun se luo tasapuolisia edellytyksiä osapuolten turvalliselle kanssakäymiselle sekä kokijan oikeuksien toteutumiselle pitkällä tähtäimellä.

Kun yhteisestä tavoitteesta on sovittu, voidaan keskittyä tavoitteen saavuttamisen mahdollisuuksien kartoittamiseen. Tässä vaiheessa kannattaa kartoittaa myös yhteisön sisältä löytyvät mahdollisuudet, esim. yhteisön arvostamat ihmiset, jotka voisivat auttaa konfliktin ratkaisussa. Näitä **potentiaalisia resursseja** voidaan kartoittaa ja hyödyntää paitsi konfliktiperheen jäsenten avulla, myös yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Tavoitteen saavuttamisen kannalta työskentelystä voi seurata kolmenlaisia skenaarioita: positiivisessa skenaariossa kaikki tavoitteet saavutetaan ja työ onnistuu, negatiivisessa ponnistelut epäonnistuvat ja on harkittava muita keinoja väkivallan ehkäisemiseksi. Tilanteessa voidaan jäädä myös harmaalle alueelle eli työskentely ei edisty, vaan kriisi jatkuu jollain tavalla työskentelystä ja ratkaisuyrityksistä huolimatta.

Työskentelyn skenaariot

Positiivinen skenaario

Useimmat kunniaan liittyvät konfliktit ratkeavat ennemmin tai myöhemmin. Joskus ratkaisu tapahtuu lyhyessä ajassa ja joskus se vaatii kärsivällisyyttä ennen kuin työ tuottaa tulosta. Jokaisella kriisillä on kuitenkin oma dynamiikkansa, joten ei ole mahdollista kirjoittaa yhteistä ohjetta kaikkiin tilanteisiin.

Tekijät, jotka edistävät ja ennustavat kriisin nopeampaa ja vaivattomampaa ratkaisua:

- Varhainen puuttuminen ja tarkasti kohdennetut toimet
- Tekijän motivaatio yhteistyöhön
- Yhteisön neutraali asenne
- Ulkopuolisten tietämättömyys mahdollisesta "häpeää" aiheuttavasta tapahtumasta

Positiivinen skenaario liittyy suurelta osin tekijän suojaamiseen kolmelta tekijältä, joiden kuvattiin aiemmin kohottavan riskiä väkivaltaiseen käyttäytymiseen: sosiaalinen paine, perinteinen käyttäytymismalli ja epävakaa emotionaalinen tila.

Ammattilaisilla voi olla ratkaiseva rooli näiden riskitekijöiden tunnistamisessa ja käsittelyssä sekä kriisin hallinnassa. Näin tapahtuu, kun he käyttävät osaamisensa antamaa auktoriteettia rakentaakseen luottamusta itsensä ja tekijän välille. On tärkeää, että tekijä näkee ammattilaiset asiantuntevina neuvonantajina ja välittävinä yhteiskunnan edustajina, joiden puoleen hän uskaltaa kääntyä kokiessaan, ettei kestä tilannetta tai pärjää yksin.

Kunniasta tulee myyttistä ja sen vaalimisesta saavuttamaton asia, jos tekijä jätetään yksin kriisinsä kanssa. Kun asioita tarkastellaan rauhallisessa ja turvallisessa ympäristössä, huolen perimmäiset syyt selkiytyvät ihmillisinä ja ymmärrettävinä huolen aiheena. Jos konfliktin osapuolina ovat esimerkiksi maahanmuuttajaperhe ja heidän nuori tyttärensä, ongelman syy on todennäköisesti jokin seuraavista huolenaiheista: pelko juorujen leviämisestä yhteisössä, epäonnistumisen pelko vanhemmuudessa, pelko sukupuolitaso-arvon seurauksista tai pelko perhesiteen rikkoutumisesta. Näistä jokaisesta voidaan keskustella ja löytää niihin yhdessä realistisia ratkaisuja.

Työskentely harmaalla alueella

Joskus ongelmat jäävät tilaan, jossa niille ei löydy ratkaisua, tai ratkaisuyrityksistä saatu hyöty jää väliaikaiseksi. Ongelmat voivat uusiutua monista eri syistä ilman, että kyse on ammattilaisten osaamattomuudesta.

Ristiriidat voivat pitkittyä tai aktivoitua yhä uudelleen esimerkiksi jos:

- Tekijä on mustasukkainen mies, joka ei siedä vaimonsa ystäväpiiriä ja epäilee vaimoan kaikissa tilanteissa.
- Kokija on huostaanotettu teini, joka käyttäytyy haastavasti ja osaa yllättää perheensä arvaamattomilla valinnoilla.
- Nuori on joutunut kihlautumaan perheen tahdosta ennen kuin perhe muuttaa Suomeen. Tuleva puoliso odottaa edelleen oleskelulupaa, eikä nuori ole halukas toimimaan hakemuksen etenemiseksi.

Pitkittyneillä kriiseillä voi olla odottamattomia seurauksia. Harmaalla alueella olevissa tapauksissa voi tapahtua välillä edistystä, mutta sen jälkeen tulevat takapakit johtavat uuteen kriisiin eikä tilanne ratkea lopullisesti. Joskus ajan kuluminen aiheuttaa vain lisää ongelmia. Pitkittynyt kriisi voi johtaa traagisiin tapahtumiin, mikäli osapuolet jäävät tilanteen kanssa yksin, kun heitä tukevat tahot väsyvät auttamiseen ja vetäytyvät. Ammatilaisen ei pidä kuitenkaan lannistua, vaikka tilanne näyttäisi toivottomalta. Vastoinkäymiset eivät ole väistämättömiä eikä ”jumissa” oleminen välttämättä pysyvää. Onnistunut ja sitkeä ammattilaistyöskentely voi johtaa siihen, että osapuolet lopulta kasvavat konfliktien myötä, jännitteet laantuvat ja uhkaukset, kontrolli ja mahdollinen väkivalta vähenevät tai loppuvat kokonaan.

Vinkkejä harmaalla alueella työskentelyyn ammatilaiselle:

1. Ammatilaisen on seurattava tilannetta säännöllisesti.
2. Kriisin ei pidä antaa normalisoitua. Niin kokijan kuin mahdollisen tekijän hyvinvointia ja jaksamista on seurattava.
3. Rakentava vuoropuhelu ja jatkuva muistutus/keskustelu oikeuksista ja velvollisuuksista voivat saada tekijän pidättäytymään väkivallan käytöstä. Tekijää ei saa jättää yksin.
4. Asuinpaikan vaihtaminen on joskus hyödyllinen ja voi vähentää koettua ryhmäpainetta ja stressiä. Tämä pätee erityisesti, jos tekijällä tai perheellä on vahvat siteet ympärillä oleviin ihmisiin.

Negatiivinen skenaario

Työ ei tietenkään aina onnistu eikä kaikkien kannalta hyvää ratkaisua löydy. Joskus esteet voivat olla liian suuria tai jopa ylitsempääsemättömiä. Esimerkiksi jos:

- Tekijöitä on useampi kuin yksi perheenjäsen, varsinkin jos kaikki eivät asu Suomessa.
- Kokija tekee (tekijän näkökulmasta) radikaalin päätöksen eikä ole halukas neuvottelemaan tai muuttamaan suunnitelmaansa.
- Tekijä uhkailee suoraan ja aiheuttaa todellisen vaaran kokijan hengelle.

Tällaisissa tapauksissa kokijan turvallisuutta uhkaava tilanne voi olla vakava ja siksi lyhyellä tähtäimellä on turvauduttava ja keskityttävä ensisijaisesti kokijan turvallisuutta varmistaviin toimenpiteisiin. Kokijan ja tekijän kohtaamista on syytä minimoida ohjaamalla kokija esimerkiksi turvakodin palveluihin. Tekijälle ei pidä kertoa kokijan suunnitelmista etenkään siltä osin, kun se aiheuttaa turvallisuusriskin kokijalle tai tekijässä ylimääräisiä häpeän tai vihan tunteita. Poliisia on hyvä konsultoida ja pitää ajan tasalla. Tarvittaessa poliisi voi varoittaa tekijää laittomien toimien seurauksista, vaikkei kokija olisikaan valmis rikosilmoituksen tekoon. Myös lähestymiskielto voidaan tarvita kokijan suojaksi. Äärimmäisen vaarallisissa tilanteissa kokija voi joutua muuttamaan nimensä ja asuinpaikkansa salaiseen osoitteeseen.

Silloin, kun tekijän ja kokijan välisellä suhteella on biologinen perusta (he ovat saman biologisen perheen jäseniä), on väkivallantekijän häpeän tunnetta vaikea voittaa katkaisemalla kokijan ja tekijän välinen suhde, vaihtamalla asuinpaikkakunta tai edes muuttamalla toiseen maahan.

Kun kokijan turvallisuus on varmistettu, on yritettävä lähestyä myös tekijää ja jatkaa työskentelyä hänen kanssaan. Ennaltaehkäisevä työ ei koskaan menetä arvoaan – niin kauan kuin osapuolet ovat hengissä, työtä kannattaa yrittää jatkaa. Sitkeä työskentely voi mahdollistaa konfliktin siirtämisen negatiivisesta skenaariorista takaisin harmaalle alueelle. Ei ole mahdotonta, että konflikti onnistutaan päättämään myöhemmin keskinäiseen ymmärrykseen ja sovintoon, jos työskentelyä päästään jatkamaan akuutin kriisivaiheen rauhoituttua.

Tilanteen uudelleen arviointi

Tilanteen arviointi on jatkuva prosessi, sillä tilanne voi aina muuttua riippuen kokijan valinnoissa, tekijän asenteessa tai olosuhteissa tapahtuvista muutoksista.

Tilannetta tulee arvioida suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Perusteellinen muutos yleensä edellyttää muutosta sekä tekijän asenteessa että häntä ympäröivissä olosuhteissa, joten muutosprosessi ei aina ole helppoa tai tasaista. On arvioitava, edistävätkö tähänastiset saavutukset siirtymistä lähemmäs päätavoitetta.

Tilanteen arvioinnin tulee olla kattavaa. Siinä on otettava huomioon sekä tekijän että kokijan olosuhteet samanaikaisesti. Tilannetta kokijan näkökulmasta arvioitaessa tulee huomioida kaksi asiaa: toisaalta konfliktin uudelleen eskaloitumisen riski ja toisaalta kokijan nykyiset tarpeet selviytyä itsenäisesti jokapäiväisessä elämässään. Samalla on pyrittävä löytämään vastaus kolmeen kysymykseen: onko tekijän suhde yhteisöön normalisoitunut vai kärsiikö hän edelleen alemmuuden tunteesta suhteessa siihen? Miten hän toimii, jos hän kokee edelleen vastoinkäymisiä suhteessa kokijaan, pystyykö hän hakemaan ulkopuolista apua? Miten hän itse arvioi selviytymiskykyään ja miten hänen psyykinen tasapainonsa vaikuttaa? Tärkeä indikaattori työskentelyn etenemisestä voi olla myös kokijan kokemus mahdollisista muutoksista tekijän asenteissa tai käytöksessä, mikäli tästä voidaan saada tietoa.

Asiakassuhteen päättäminen, jatko-ohjaus ja seuranta

Asiakasta on hyvä valmistella hyvissä ajoin siihen, että asiakkuus päättyy. Työskentelyn loppuvaiheessa arvioidaan yhdessä myös asiakkaan tarvetta jatkotukeen. Arvioinnissa on syytä huomioida paitsi tekijän myös mahdollisen kokijan tilannetta. Mikäli asiakas tarvitsee jatkotukea, asiakasta tulee auttaa sen löytämisessä ja kontaktin saamisessa tahoon, joka jatkotukea tarjoaa. Ohjaus seuraavaan palveluun kannattaa tehdä myös saattaen eli esimerkiksi lupautumalla mukaan ensimmäiseen tapaamiseen uuden tahon kanssa. Näin matalletaan asiakkaan kynnystä ottaa yhteyttä uuteen auttajaan ja varmistetaan, että tieto jo tehdystä työstä siirtyy seuraavalle taholle.

Viimeisessä tapaamisessa on hyvä sopia asiakkaan kanssa myös seurantayhteydenotoista, milloin työntekijä ottaa yhteyttä ja kysyy asiakkaan tilanteesta. Asiakasta voi kehottaa ottamaan matalalla kynnyksellä yhteyttä jatkossakin, jos tarvetta ilmenee. Viimeisellä tapaamisella asiakkaalta tulee pyytää myös kokonaispalautetta työskentelystä, vaikka sitä olisi kerätty jokaisen tapaamisenkin yhteydessä.

8 Työmenetelmiä

Motivoiva haastattelu

Motivoiva haastattelu on keskustelutekniikka, jonka tarkoitus on saada ihminen kiinnostumaan itsestään ja haluamaan ymmärtää paremmin itseään, valintojaan ja niiden takana olevia motiiveja. Työntekijän tulee olla turvallinen, arvostava ja aidosti kiinnostunut asiakkaan asioista. Asiakas tekee työn, jossa työntekijä on rinnalla kulkija, rohkaisija ja kannustaja. Työote on yhdessä tutkiva, ei tietävä.

Reflektoinnin kautta asiakasta autetaan puhumaan ja jäsentämään tilannettaan. Työntekijä kannustaa asiakasta puhumaan, peilaa eli palauttaa asiakkaan tarinaa tälle takaisin, tekee yhteenvetoja puhutuista asioista ja auttaa asiakasta pohtimaan, mitä tarinasta voisi oppia. Tavoitteena on saada asiakas itse tutkimaan omaa tilannettaan sekä tunnistamaan motiivejaan ja mahdollisuuksiaan edetä kohti haluttua muutosta. Ihmisen hyvinvointi edellyttää perustarpeiden tasapainoista tyydyttymistä esimerkiksi Mielekkään elämän mallin (https://www.goodlivesmodel.com/GLM_finnish.pdf) mukaisesti. Muutos on hidas prosessi ja siihen voi liittyä retkahduksia. Pelkkä tieto ja taito eivät riitä muutoksen saavuttamiseen, vaan siihen tarvitaan myös kokemuksia onnistumisista. Tavoitteiden on oltava aluksi riittävän pieniä ja saavutettavia, jotta niiden kautta voidaan edetä kohti pitkän ajan suurempia tavoitteita.

Motivaation esteitä voivat olla:

- Syyllisyys, häpeä
- Huolet
- Katumus
- Avuttomuus
- Pelko
- Aiemmat huonot kokemukset, jotka ovat musertaneet uskon onnistumiseen

Motivaation ja oman ajattelun tarkasteluun oivallisia työkaluja ovat sokraattiset kysymykset. Ne ovat avoimia kysymyksiä, joiden avulla tutkitaan yhdessä asiakkaan kanssa avoimessa keskustelussa hänen ajatuksiinsa ja uskomuksiinsa. Sokraattiset kysymykset haastavat asiakasta huomaamaan oman ajattelunsa vinoutumia ilman, että tämä kokee toisen arvostelevan itseään.

Avoimet kysymykset tunnistaa siitä, että ne alkavat yleensä M-kirjaimella (*Mitä? Miten? Milloin?*) eikä niihin voi vastata vain "kyllä" tai "ei". Suljetut kysymykset (*joihin voi vastata "kyllä tai ei"*) voivat jumiuttaa keskustelun ja vahvistaa asiakkaan negatiivista ajattelua.

Esimerkkejä sokraattisista kysymyksistä löydät täältä:

<https://verkkolehtori.jyu.fi/moodle/help.php?file=questions.html>

Ratkaisukeskeinen vaiheittainen työskentelytapa

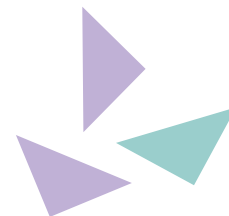
Kunniaan liittyvän väkivallan tekijällä on huoli kasvojen menettämisestä yhteisön silmissä. Olipa työskentelytapa ja tarkoitus mikä tahansa, ammattilainen ei saa sivuuttaa tätä huolta, muuten riski kriisin uusiutumisesta säilyy ennallaan.

Erilaiset väkivallan ehkäisymenetelmät voivat olla hyödyllisiä myös kunniaan liittyvän väkivallan torjunnassa. Kuten aiemmin mainittiin, kunniaan liittyvän konfliktin edessä on kuitenkin oltava pragmaattinen. Tämä tarkoittaa, että tietyn lähestymistavan suhteen ei pidä olla niin joustamaton, että se rajoittaa muiden lähestymistapojen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämistä. Tässä todella tarvitaan hybridi-lähestymistapaa. Esimerkiksi perinteinen konfliktinhallinnan malli korostaa ongelman analysointia, kun taas ratkaisukeskeinen malli ei halua keskittyä tähän asiaan. Konfliktin analysointi ja konfliktinratkaisun esteiden tunnistaminen ovat myös kohtia, jotka tulisi integroida ratkaisukeskeiseen lähestymistapaan.

Kaikkia ongelmia ei aina ole mahdollista ratkaista kerralla, joten ammattilaisten tulee varautua määrätieteeseen mutta vaiheittaiseen työskentelyyn tekijän kanssa. Niinpä jokainen tapaaminen tulee suunnitella siten, että se tarjoaa edellytykset ja motivaation seuraavalle tapaamiselle. Kun työskentely herättää tekijässä toivoa ja sen rinnalle rakennetaan luottamusta, tekijä oppii tuomaan häntä askarruttavat asiat esille ja muodostamaan niistä yhteisen keskustelun ja pohdinnan aiheen. Tällä tavalla, kun mieltä painavista aiheista keskustellaan yhteisesti, negatiiviset tunteet, kuten avuttomuuden ja toivottomuuden tunne, hälvenevät vähitellen, jolloin herää tarve pyytää apua ja harkita vaihtoehtoisten ratkaisujen vastaanottamista.

Riippumatta siitä, mitä ajattelemme niistä tosiseikoista, joita tekijä pitää uhkana kunnialleen (esim. perheen tyttären seurustelu tai hänen kapinointinsa perheen järjestämää avioliittoa vastaan), tekijän ei pitäisi kokea, että ammattilaiset aliarvioivat hänen huolenaiheitaan. Tärkeä asia, joka usein rauhoittaa tekijää, on rohkaiseva muistutus siitä, että tällaiset kriisit eivät ole mitenkään harvinaisia; niitä esiintyy monissa perheissä ja niille voidaan löytää rauhanomainen ratkaisu yhdessä ja yhteistyössä.

Vakauttaminen ja keholliset menetelmät

Konfliktitilanne on potentiaaliselle tekijälle ahdistava ja stressaava tilanne. Tekijällä voi olla taustallaan myös traumaattisia kokemuksia, mikä lisää herkkyyttä reagoida asioihin ylivireystilalla ja aggressiivisesti. Kehon ylivireys- ja stressitila voivat vaikeuttaa työskentelyä, koska voimakas negatiivinen stressi heikentää kognitiivisia toimintoja, joita asioiden käsittelyssä tarvittaisiin. Jotta asiakas kykenisi keskustelemaan tilanteestaan ja pohtimaan ratkaisuvaihtoehtoja rationaalisesti, on hänen stressitilaansa saatava ensin laskettua. Kehollisen työskentelyn tarkoitus on auttaa asiakasta parempaan ja vakaampaan vireystilaan erilaisten harjoitusten avulla.

Harjoituksia opetellaan yhdessä siten, että työntekijä näyttää ensin harjoituksen ja asiakas saa päättää, haluaako hän kokeilla sitä myös itse. Tarkoitus on saada mahdollinen stressi tai ahdistus hallintaan ja näin mahdollistaa asioiden kanssa työskentelyä ja arjen sujuvuutta. Kehollisia harjoituksia voivat olla esimerkiksi erilaiset rentoutumis-, keskittymis- ja vireystilan säätelyharjoitukset. Asiakas hyötyy myös siitä, että häntä autetaan tunnistamaan kehossaan jännitystilan ja rentoutuneen tilan erot, ja että hänelle annetaan muutenkin tietoa stressitilasta ja keinoista säädellä sitä itse.

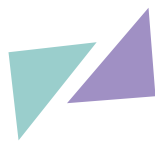
Helppoja vireystilan säätelyharjoituksia löytyy eri kielisinä videoina esimerkiksi Serene-toiminnan sivuilta [Serenen materiaalit / Serene Resources \(https://www.mielenterveysseurat.fi/turku/materiaalit/serenen-materiaalit/\)](https://www.mielenterveysseurat.fi/turku/materiaalit/serenen-materiaalit/). Suomenkielisiä kuunneltavia harjoituksia löytyy myös Oivamieli-sivustolta [Oiva - Harjoituksia mielen ja kehon hyvinvointiin \(https://oivamieli.fi/\)](https://oivamieli.fi/).

Suuttumuksen hallinta

Joidenkin asiakkaiden kohdalla taustalla on myös impulsiivisuutta ja vaikeutta hallita suuttumuksen tunteita niin, että ne kääntyvät väkivaltaiseksi käytökseksi. Nämä asiakkaat voivat hyötyä suuttumuksen ja aggression hallinnan menetelmistä, esimerkiksi rikosseuraamuslaitoksen kehittämästä SuHa-menetelmästä tai nuorten aggressionhallintaan kehitetystä ART-menetelmästä. Nämä kognitiiviset, ryhmämuotoiset menetelmät on todettu vaikuttaviksi ja ryhmiin osallistuvat oppivat menetelmän kautta uusia taitoja, jotka auttavat heitä toimimaan suuttuessaankin rakentavammin ja jämäkämmin.

Molempien menetelmät ovat sertifioituja ja niiden käyttö edellyttää menetelmäkoulutuksen suorittamista. Menetelmät on suunniteltu toteutettavaksi ryhmässä, mutta niistä voi poimia soveltuvia osia myös yksilötyöhön. Haasteena menetelmien käytössä maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa on kieli: järjestettävät ryhmät ovat yleensä suomenkielisiä ja myös menetelmiin kuuluvat materiaalit ovat saatavissa vain suomen kielellä.

Palautetietoinen hoito

Työntekijä tarvitsee asiakkaalta palautetta työskentelyn kuluessa, jotta hän voi muokata omaa toimintaansa vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeita. Palautetta tulisi kerätä säännöllisesti ja koko työskentelyn ajan, jotta korjauksia ja muutoksia työskentelyyn voitaisiin tehdä jo työskentelyn aikana. Pelkkä työskentelyn lopussa kerätty palaute tulee tavallaan liian myöhään, koska palautteen antaneen asiakkaan kohdalla muutoksia ei enää ehditä tehdä. Siksi palautetta tulisi kysyä jokaisella tapaamiskerralla vähintään suullisesti. Tutkimusten mukaan moni ammattilainen yliarvioi omaa asiakaslähtöisyyttään ja kykyään auttaa asiakasta ilman, että kysyy tätä asiakkaalta. Siksi asiakkailta tulisi kerätä palautetta systemaattisesti ja siten, että palaute myös vaikuttaa työntekijän toimintaan niin, että asiakkaat hyötyvät avusta enemmän.

Palautetietoinen työskentely (FIT, Feedback Informed Treatment) ei ole pelkkä työskentelyyn kehitetty arviointiväline vaan kokonaisvaltainen työskentelytapa, jolla työntekijä osoittaa olevansa aidosti kiinnostunut asiakkaan kokemuksesta ja valmis muokkaamaan työtapaansa vastaamaan paremmin asiakkaan tarpeita koko työskentelyn ajan. Siinä asiakasta pyydetään vastaamaan jokaisen tapaamisen alussa neljään hyvinvointia koskevaan kysymykseen (ORS-muutosarviointiasteikko). Jokaisen tapaamisen lopussa asiakas vastaa neljään työskentelyyn liittyvään kysymykseen (SRS- tapaamisen arviointiasteikko). Kysymyksiin ei ainoastaan vastata vaan tärkein osa FIT:ä on vastauksista keskustelu asiakkaan kanssa. ORS-kysymyksistä nousee usein esille tärkeitä teemoja työskentelyyn. SRS-vastauksista työntekijä saa arvokasta tietoa asiakkaan toiveista ja mahdollisista haasteista työskentelyssä.

FIT-arviointia voi tehdä paperisilla lomakkeilla, mutta siihen on kehitetty myös hyviä sähköisiä ohjelmia (esimerkiksi OpenFIT), jotka paitsi kokoavat arviointitiedon, myös vertaavat sitä laajaan tausta-aineistoon erilaisista asiakasprosesseista. Sähköiset ohjelmat auttavat arvioimaan oman asiakassuhteen etenemistä suhteessa muihin vastaaviin prosesseihin, ennustamaan keskeyttämrisä tai sitä, milloin työskentelystä ei ole asiakkaalle hyötyä, vaikka hän olisikin hyvin sitoutunut käynteihin ja työntekijään.

Kaikki maahanmuuttajataustaiset asiakkaat eivät välttämättä ole tottuneita suoraan palautteen antoon. Työntekijä voi siis joutua opettamaan asiakkaalle rehellisen palautteen antoa ja sen tunnistamista ja ilmaisemista, mitä itse haluaa ja tarvitsee. Tästä taidosta on asiakkaalle muutakin hyötyä ja siksi sen opettelu osana työskentelyä kannattaa. Myöskään kieli ei ole este FIT:n käytölle, koska ainakin OpenFIT-ohjelmassa kyselyt löytyvät 42:lla eri kielellä.

Katso tarkemmin palautetietoisesta hoidosta

FIT - HelsinkiMissio (<https://www.helsinkimissio.fi/tyokalupakki/fit/>)

ja arviointimittareista

ORS- ja SRS -mittarit - HelsinkiMissio (<https://www.helsinkimissio.fi/tyokalupakki/fit/mittaristo/>)

9 Moniammatillinen yhteistyö KLV-tapauksissa

Kunniaan liittyvän väkivallan tilanteet ovat usein monisyisiä ja monimutkaisia. Tilanteet ovat voineet kehittyä pitkän ajan kuluessa ja perheessä olla monenlaisia ongelmia ja tuen tarpeita. Siksi niiden ratkaiseminen vaatii usein monen eri ammattialan osaamista. Kunniaan liittyvän väkivallan epäily saatetaan tunnistaa vasta siinä vaiheessa, kun perheestä on tehty jo lastensuojeluilmoitus tai joku perheen jäsen on lähtenyt turvakotiin, tai tilanteeseen on jouduttu kutsumaan poliisi. Maahanmuuttajataustaisten asiakkaitten kohdalla tilanne voi vaikuttaa myös kotoutumiseen tai oleskelulupaan liittyviin asioihin. Osalla asiakkaista voi olla myös mielenterveyden haasteita, traumaista johtuvaa oireilua tai päihdeongelmia, joiden hoito vaatii omanlaistaan osaamista. Perheen ympärillä toimii siis usein jo monia eri ammattilaisia.

Kun samaa asiakasta tai perhettä on auttamassa monia eri ammattilaisia, niin heidän on tärkeä olla tietoisia toistensa työstä ja toimia keskenään yhteistyössä. On asiakkaiden etu, että eri toimijat ja viranomaiset kokoavat voimansa ja hakevat yhdessä asiakkaiden ja toistensa kanssa ratkaisuja sekä menettelytapoja vaikeisiin tilanteisiin. Asiakkaat antavat yhteistyöhön ja tietojen vaihtoon usein mielellään luvan, jos sitä vain kysytään heiltä. Yhteistyöllä varmistetaan, että kaikki auttamistoimet tukevat toisiaan ja vievät perheen tilannetta samaan suuntaan ja eteenpäin.

Luottamus on moniammatillisen yhteistyön kulmakivi. Luottamus ei synny itsestään vaan sitä tulee tietoisesti rakentaa olemalla kiinnostunut toisten osaamisalueista ja arvostamalla toisten erilaista osaamista ja näkökulmaa. Yhteistyö sujuu parhaiten, kun toimijat tuntevat toisensa, tietävät oman ja toisten roolit asiakkaan auttamisen kokonaisuudessa, sopivat selkeästi työnjaosta ja tietävät, mistä ja keneltä asiakas saa parhaan avun mihinkin asiaan. Yhteistyötä tulee myös koordinoita ja sopia, kuka huolehtii esim. verkostotapaamisten koolle kutumisesta. Ammattilaisten tulisi tavata riittävän säännöllisesti ja aina asiakkaan tilanteen niin vaatiessa.

Ammattilaisten tulisi myös sitoutua yhteiseen tavoitteeseen ja sen vaatimaan yhteistyöhön. Tämä tarkoittaa, että jokainen tapausta hoitava ammattilainen arvioi onnistumistaan myös suhteessa yhteisen tavoitteen saavuttamiseen. Jos kukin ammattilainen ajattelee vain omaa työaluettaan ja huolehtii vain oman työnsä tekemisestä, niin lopputulos voi näyttää oman työn näkökulmasta hyvältä, kun lain tai työn edellyttämät tehtävät on täytetty. Jos tehty toimi ei kuitenkaan ratkaise perheen tilannetta kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla, niin yksittäinen puuttuminen voi toimia siemenenä ongelmien pahenemiselle ja vaarantaa kokijan turvallisuutta jopa entisestään.

Jotta moniammatillinen yhteistyö olisi tehokasta ja vältettäisiin toimijoiden mahdolliset päällekkäiset tai ristiriitaiset toimet, pitäisi jonkun koordinoita yhteistyötä. Koordinoinnista vastuun voi ottaa kuka tahansa ammattilainen, mutta siitä on hyvä selkeästi sopia.

Katso moniammatillisen yhteistyön periaatteista lisää esimerkiksi *Moniammatillinen yhteistyö - Kontio* (<https://docplayer.fi/149995-Moniammatillinen-yhteistyö-mari-kontio.html>)

Asiakasohjaus, tiedonkulku ja toimijoiden roolit

Kun ammattilaisella herää ajatus, että asiakas olisi hyvä ohjata eteenpäin toiseen palveluun, niin on syytä pysähtyä hetkeksi. Joskus halu ohjata asiakas eteenpäin nousee enemmän työntekijän kuin asiakkaan tarpeista, esimerkiksi kiireestä tai epävarmuudesta vaikean asian äärellä. On hyvä myös pohtia, riittäisikö jonkun tahon konsultointi sen sijaan, että asiakas siirretään seuraavalle auttajalle. Tai voisiko tapaukseen ottaa työparin toisesta organisaatiosta sen sijaan, että asiakas ohjataan kokonaan uuden tahon asiakkaaksi. Asiakkaalle uusien auttajien kohtaaminen ei välttämättä tuo lisäarvoa, vaan se voi sekoittaa häntä ja käydä raskaaksi, kun hän joutuu kertomaan samat asiat uudelleen monille eri työntekijöille.

Jos ohjaus eteenpäin on perusteltua, niin se tulisi tehdä saattaen ja niin, että asiakas myös todella ymmärtää, mihin häntä ollaan ohjaamassa ja miksi. Saattavan työntekijän on hyvä olla ensin yhteydessä uuteen tahoon ja varmistaa, että se on asiakkaalle oikea paikka ja siellä voidaan hänet vastaanottaa. Sen jälkeen sovitaan yhteistapaaminen, jossa asiakas tapaa uuden työntekijän yhdessä aiemman työntekijänsä kanssa. Näin asiakasta autetaan ylittämään kynnyksensä ottaa yhteyttä uuteen työntekijään, ja samalla voidaan välittää myös tärkeää tietoa aiemmasta työskentelystä.

Verkostoitumisen merkitys

Hyvät ammatilliset verkostot eivät synny itsestään, vaan niitä on tietoisesti luotava ja ylläpidettävä asioiden ympärille, jotka vaativat monen toimijan näkökulmaa. Verkostojen ja niihin käytetyn ajan merkitys kirkastuu usein vasta sitten, kun työssä törmää vaikeaan asiakastilanteeseen, jonka hoitamiseen tarvitsee muiden ammattilaisten näkemystä ja osaamista. Konsultointi on helpompaa ja siinä päästään nopeammin asiaan, kun ammattilaiset tuntevat jo toisensa ja tietävät, mitä asiantuntemusta miltäkin taholta löytyy.

Verkostoitumisen hyödyt eivät rajoitu vain asiakastapausten hoitoon. Verkostojen kautta on mahdollista jakaa myös ajantasaista tietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta, osaamista ja työmenetelmiä. Verkostot voivat myös kouluttaa yhdessä muita ammattilaisia kohtaamaan näitä erityistilanteita.

Yhteistyön tarve monen eri tahon kesken korostuu erityisesti tapauksissa, joissa kunniaan liittyvän väkivallan uhkaa on yli valtion rajojen. Asiakkaat ovat usein säännöllisesti yhteydessä kotimaassa tai muissa maissa asuviin sukulaisiinsa ja matkustavat myös tapaamaan näitä. KLV:n uhka saattaa siis kärjistyä myös muualla kuin Suomessa, tai tekijät saattavat painostaa uhria ulkomailta käsin. Tällöin asian hoitamiseen saatetaan tarvita lisäapua näissä maissa toimivilta tahoilta, jotka ovat lähempänä asiakkaita ja tuntevat myös oleskelumaan olosuhteet paremmin. Siksi verkostoituminen myös kansainvälisiin tahoihin, jotka työskentelevät kunniaan liittyvän väkivallan parissa, auttaa työtä huomattavasti. Jos itse ei pysty tällaisia verkostoja luomaan, niin voi kääntyä Suomessa niiden tahojen puoleen, joilla on myös kansainvälisiä verkostoja (ks. luku Apua tarjoavia tahoja).

10 KLV rikoksena ja epäilyn oikeudet

Väkivaltarikoksiksi kutsutaan yleensä tekoja, jotka täyttävät *Suomen rikoslain* (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>) luvun 20 (*Seksuaalirikokset*), luvun 21 (*Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset*), luvun 24 (*Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaukset*) tai luvun 25 (*Vapauteen kohdistuvat rikokset*) tunnusmerkistön. Väkivalta voi täyttää esim. pahoinpitelyn, laittoman uhkauksen, vainoamisen tai raiskauksen tunnusmerkistön. Kunniaan liittyvällä väkivallalla ei ole, kuten ei lähisuhdeväkivallallaakaan, ilmiön kokonaisuuden huomioivaa omaa rikosnimikettä, vaan tekoja arvioidaan aina yksittäisinä tekoina olemassa olevien rikosnimikkeiden pohjalta.

Pahoinpitely rikoksena ei tarkoita vain fyysistä väkivaltaa, vaan myös henkisen väkivallan eri muodot, jotka ovat olennainen osa kunniaan liittyvää väkivaltaa, voivat täyttää pahoinpitelyn tunnusmerkit. Teon tulee kuitenkin olla tahallista ja vahingoittaa uhrin terveyttä. Fyysinen väkivalta, josta jää ulkoisia jälkiä, on helpompi näyttää toteen kuin esimerkiksi sanallinen haukkuminen tai muu alistava kohtelu. Käytännössä tämä näkyy siinä, että syytteitä henkisestä pahoinpitelystä on Suomessa nostettu harvoin eikä tuomioita niistä juurikaan ole. Kunniaan liittyvässä väkivallan kohdalla ongelmallista on myös se, etteivät rikosnimikkeet huomioi juurikaan väkivallan toistuvuutta, osapuolten välisen suhteen laatua tai uhrin erityisen haavoittuvaa asemaa.

Huomattava osa kunniaan liittyvästä väkivallasta on eri tavoin tapahtuvaa sosiaalista kontrollia. Osaa tästä voi mahdollisesti tarkastella pahoinpitelypykälän mukaisesti henkisenä väkivaltana. Kontrolli pitää sisällään myös muotoja, jotka voivat olla rikoksina pakottamista tai laitonta uhkailua. Näiden nimikkeiden soveltaminen edellyttää kuitenkin konkreettista ja ajallisesti kyseiseen hetkeen sidottua tekoa tai sen uhkaa. Laittoman uhkauksen kriteerit täyttyvät vain, jos uhrin pelkoon on teko-olosuhteisiin liittyvä perusteltu syy, ja toisaalta, jos uhkaus sisältää vakavan vaaran. Pakottamiseenkin on käytettävä joko väkivaltaa tai uhkausta, jotta se olisi rikos. Käytetyn pakotuskeinon pitäisi myös todistetusti vaikuttaa uhrin tahtoon ja taivuttaa hänet toimimaan oman halunsa vastaisesti, mitä voi olla vaikea näyttää toteen.

Kunniaan liittyvään väkivaltaan voidaan soveltaa ainakin Rikoslain lukuja 5, 20 (Seksuaalirikokset), 21 (Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset), ja 25 (Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaukset).

KLV:ssa uhkaajia, teossa auttavia ja tekijöitä voi olla useita. Suomessa rikoslaki sääntelee useamman tekijän tekemiä rikoksia rikoskumppanuutta, välillistä tekemistä, yllytystä ja avunantoa koskevilla pykälillä. Esimerkiksi avunannon ja rikoskumppanuuden välinen rajanveto on kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa kuitenkin ongelmallista. Lisäksi kunniaan liittyvän väkivallan yhteisöllisyys tulee esille esimerkiksi siinä, että niissäkin tapauksissa, joissa yksi henkilö on suorittanut konkreettisen väkivaltateon, tekoon muulla tavoin osallistuneita saman perheen tai suvun jäseniä voi olla useita, mutta heidän rooliaan voi olla vaikea määrittellä tai todentaa.

Rikoslain pykälät ja niiden vakiintuneet tulkinnat tunnistavat huonosti yhteisöllisessä kulttuurissa kasvanen henkilön kokemusta uhasta. Kunnia-ajatteluun kasvanut ja yhteisön soveliaana pitämälle käytökselle

Uhkaus pahoinpitelystä voi välittyä ilman, että kukaan yhteisön jäsenistä edes lausuu uhkausta ääneen. Sama koskee pakkoa toimia yhteisön odotusten mukaisesti.

asettamat rajat tunteva yksilö osaa punnita ja laskelmoida yhteisön silmissä kyseenalaisena pidettävän käytöksensä seurauksia. Näin ollen esimerkiksi uhkaus pahoinpitelystä välittyy hänelle ilman, että kenenkään yhteisön jäsenen tarvitsee lausua uhkausta ääneen. Sama koskee pakkoa toimia yhteisön odotusten mukaisesti. Jatkuvasti läsnä oleva kontrolli riittää pakottamaan yksilön luopumaan itsemääräämisoikeudestaan. Tällaiset tilanteet eivät kuitenkaan täytä laittoman uhkauksen tai pakottamisen tunnusmerkistöjä, koska tällainen uhka ei ole ulkopuolisen havaittavissa tai todistettavissa.

Kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa kokija uskaltaa vain harvoin ilmoittaa asiasta poliisille, joten rikosprosessissa näitä tapauksia käsitellään Suomessa edelleen harvoin. Yhteisön ja tekijöiden silmissä kokija tuottaa heille lisää häpeää kertomalla asiasta ulkopuolisille, joten kokija pelkää syystäkin, että rikosilmoituksen teko vain pahentaa tilannetta. Poliisi ja oikeusviranomaiset eivät myöskään tunnista riittävän hyvin kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä niissäkään tapauksissa, jotka ovat päätyneet joltain kautta tutkintaan tai oikeuteen asti. KLV on siksi vahvasti piilorikollisuutta, joka ei tule viranomaisten tietoon.

Rikosprosessi ja epäillyn oikeudet

Rikosprosessissa selvitetään, onko tapahtunut rikos ja kuka siihen on syyllistynyt. Prosessi koostuu esitutkinnasta, syyteharkinnasta, oikeudenkäynnistä ja lopuksi rangaistuksen täytäntöönpanosta. Rikosilmoituksen voi tehdä millä tahansa poliisiasemalla tai vähäisissä rikoksissa netissä.

Esitutkinnassa poliisi selvittää mitä on tapahtunut. Poliisi kutsuu asianosaiset erikseen kuulusteluihin, joiden avulla se pyrkii selvittämään, mitä on tapahtunut. Kuulustelun alussa poliisin tulee kertoa, missä asemassa henkilöä kuullaan (esim. rikoksesta epäiltynä) ja mitkä ovat tämän oikeudet. Epäillyllä on oikeus pyytää paikalle kuulustelutodistaja, avustaja (asianajaja tai luvan saanut lakimies) ja tarvittaessa tulkki. Tapahtumasta ja siihen liittyvistä muistikuvista kysytään kuulustelussa yksityiskohtaisesti. Kuulusteluiden jälkeen on tärkeää käydä kuulustelukertomus läpi ja tarkastaa, että kaikki asiat on oikein kirjattu, ja pyytää korjaamaan pienetkin virheet ennen allekirjoitusta. Kertomuksen lähtiessä eteenpäin sitä on vaikea enää jälkikäteen muuttaa.

Epäillyllä ei ole velvollisuutta puhua poliisi-kuulustelussa tai oikeudenkäynnissä, eikä hänellä ole myöskään totuudessa pysymisen velvoitetta. Länsimaisissa oikeusjärjestelmissä ketään ei pakoteta eikä painosteta omalla toiminnallaan edistämään syyllisyytensä selvittämistä, vaan rikoksen toteen näyttäminen on poliisin ja syyttäjän tehtävä. Ihmisoikeussopimukset takaavat, ettei ihmisen tarvitse todistaa itseään vastaan (itsekriminalisointisuoja). Halutessaan epäillyllä on oikeus silti selittää ja selvittää tapahtunutta ja usein tämä on myös hänen etunsa mukaista. Lähtökohtaisesti jokaista rikoksesta epäiltyä ja syytettyä on myös pidettävä syyttömänä, kunnes syyllisyys on laillisesti näytetty toteen (syyttömyysolettama).

Poliisi kokoaa esitutkinnan aikana kerätyistä materiaaleista esitutkintapöytäkirjan. Se lähetetään syyttäjälle,

joka tekee **syyteharkinnan** eli päättää, viekö rikosasian oikeuden ratkaistavaksi. Syyteharkinnassa tarkentuvat myös rikosnimikkeet esitutkimateriaaliin perustuen.

Joskus rikosasia ei kuitenkaan etene syyteharkintaan asti. Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi tehdä päätöksen esitutkiminnan lopettamisesta, jos ei ole todennäköistä, että rikoksesta saataisiin tarpeeksi näyttöä, tekijä jää tuntemattomaksi tai jos katsotaan, ettei teko täytä rikoksen tunnusmerkistöä.

Joskus poliisi tai syyttäjä voivat ehdottaa osapuolille myös rikoksen sovittelua. Sovittelu on vapaaehtoista ja siinä pyritään yhdessä etsimään ratkaisu ja hyvitys tapahtuman osapuolten välille. Sovittelusta huolimatta syyttäjä saattaa nostaa asiasta syytteen, mutta saavutettu sovinto vaikuttaa tällöinkin rangaistuksen mitaamiseen.

Syyttäjä tekee päätöksen siitä, käsitelläänkö rikos oikeudessa. Jos syyttäjä nostaa syytteen rikoksesta epäiltyä vastaan, etenee asia kärjäoikeuteen. Rikosilmoituksen teosta on saattanut kulu useita kuukausia ennen kuin **oikeudenkäynti** on. Kärjäoikeuden käsittely on aina suullinen käsittely, mikä tarkoittaa, että asianosaisia ja todistajia kuullaan oikeudenkäynnissä. Syytetyllä (kuten asianomistajallakin) on oikeus valtion kustantamaan tulkkiin. Oikeudessa käydään läpi tapahtumat, sekä esitetään rangaistus- ja vahingonkorvausvaatimukset. Tuomio voidaan antaa heti tai muutaman viikon kuluessa. Kärjäoikeuden tuomiosta voi valittaa eteenpäin hovioikeuteen.

Oikeus avustajaan

Epäilyllä on oikeus valtion maksamaan puolustusasianajajaan, jos hän on epäiltynä rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin 4kk vankeutta. Hakeamus tuomioistuimelle tehdään yhdessä puolustusasianajan tai oikeudellisen avustajan kanssa. Oikeus puolustajaan on myös siinä tapauksessa, jos on epäiltynä tällaisen rikoksen yrityksestä tai avunannosta. Alle 18-vuotiaille tai henkilölle, joka ei kykene puolustamaan itseään, tuomioistuin voi määrätä puolustajan, vaikka muuten edellytykset eivät täytyisikään. Jos epäilty on vangittuna, hänellä on oikeus puolustajaan teon vakavuudesta riippumatta. Jos epäilty tuomitaan teosta, valtio voi periä avustajan kulut takaisin, mikäli epäilyllä on varallisuutta.

Epäilty voi saada avustajan myös oikeusavun kautta. Oikeusavun saamiseen vaikuttavat tulot ja varallisuus, joiden mukaan määritellään asiakkaan omavastuu kuluista. Oikeusapuun kuuluu muun muassa neuvonta, sekä avustaminen oikeudenkäynnissä. Silloin avustajaksi voi valita valtion oikeusaputoimistossa työskentelevän julkisen oikeusavustajan, yksityisen asianajajan tai muun luvan saaneen lakimiehen. Oikeusapua on mahdollista saada kaikissa rikosprosessin vaiheissa.

11 Ennaltaehkäisevä työ

Kunniaan liittyviin konflikteihin puuttuminen varhaisessa vaiheessa ehkäisee väkivaltaa, mutta ennalta ehkäisevää työtä yhteisöjen parissa tulisi tehdä jo ennen kuin konflikteja tai väkivaltaa on tapahtunut. Haitalliset perinteet syntyvät yhteisössä, joten niitä voidaan myös muuttaa yhteisön sisältä käsin. Ennaltaehkäisevässä työssä haitallisia perinteitä kannattaa pelata ihmisoikeuksien näkökulmaan.

Ennaltaehkäisevä työ ehkäisee ongelmia, lisää hyvinvointia ja säästää rahaa!

Omakieliset keskusteluryhmät

Kunniaan liittyvät haitalliset perinteet pysyvät yllä osin siksi, että niistä puhuminen on tabu. Toisaalta perinteitä on vaikea muuttaa ulkoa päin, se onnistuu parhaiten, kun muutosprosessi lähtee liikkeelle yhteisön sisältä, sen jäsenten ajattelusta ja toiminnasta. Siksi yhteisöille tulisi tarjota turvallisia tiloja keskustelun käymiseen normeista ja arvoista, jotka ovat kunniakonfliktien taustalla. Omakieliset keskusteluryhmät on koettu hyödyllisiksi ja toimiviksi tavoiksi tällaisen keskustelun herättämiseen. Omalla äidinkielellä keskustelua on helpompi käydä, ja monen on helpompi käydä keskustelua samaa kieliryhmää edustavan ohjaajan johdolla. Kunniaan, perinteisiin tapoihin yms. liittyvät asiat eivät ole irrallisia yksilöiden arjesta, joten keskusteluryhmien aiheet ja teemat kannattaa sitoa arjen ja elämän perusasioiden ympärille. Tällöin ne ovat myös helpommin lähestyttäviä ja houkuttelevia.

Ryhmät kokoontuvat säännöllisin väliajoin useamman kerran. Kerroilla voidaan käsitellä eri teemoja, esim. kulttuurien eroja, perhe-elämää, vanhemmuutta, miesten ja naisten rooleja, työ- ja opiskeluelämää, suomalaista palvelujärjestelmää ja syrjinnän kokemuksia. Kunniaan liittyviä aiheita nousee näiden kautta keskusteluun kuin huomaamatta, ja taitava ohjaaja saa johdateltua ryhmäläiset näin pohtimaan kunniaan liittyviä ilmiöitä ja esimerkiksi väkivallan eri muotoja. Keskusteluryhmiä voi pitää joko erikseen miehille, naisille ja nuorille tai sekaryhmille.

Lisätietoa keskusteluryhmien toteuttamisesta ja ohjaamisesta:

TALK-hankkeen oppaasta *Opas omakieliselle ryhmänohjaajalle* (<https://tinyurl.com/56f94pw7>) **sekä**
DIDARin kirjasta "Kohtaaminen ja dialogi kunniakulttuuri- ja kunniaväkivaltatyössä"
DIDAR-hankkeen kirja (<https://tinyurl.com/3s24m3mn>)

Dialogityöpajat

Dialogityöpaja on osoittautunut toimivaksi menetelmäksi käsitellä sensitiivisiä aiheita lyhyemmässä ajassa. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vahvoja tunteita herättävät tai vaikka kulttuurisesti aroiksi mielletyt aiheet, kuten seksuaalisuuden kysymykset, erilaiset perinteet ja tavat, ihmisoikeuskysymykset tai sukupuoliin liittyvät näkemykset. Kunniaperinteitä vaalivissa yhteisöissä tällaisista aiheista ei yleensä käydä avointa keskustelua.

lua. Tämä puhumattomuus ylläpitää kunnia-ajattelua ja asenteiden muuttumattomuutta, jos kukaan yhteisön sisällä ei uskalla keskustella tai kyseenalaistaa niitä, vaikka suuri osa yhteisön jäsenistä ajattelisi yksilönä eri tavalla. Dialogityöpajat ovat yksi keino tukea yhteisöjä itseään käymään avoimempaa sisäistä keskustelua aiheesta turvallisesti ja toisia kunnioittavasti.

Dialogityöpaja-malli on alun perin kehitetty Kunniaväkivalta-, Amoral- ja Kitke-hankkeissa vuosina 2006 – 2012 ja työpajat olivat tällöin isoille yhteisöille järjestettyjä koko päivän tilaisuuksia (Karimi ja Hildén, 2011). Didar-työssä niistä on kehitetty pienryhmille sopivia 1-2 tunnin työpajoja. Settlementti Tampereen TALK-hanke (2020-21) on tuottanut oppaat dialogityöpajan järjestäjälle, josta löytyy tarkempi kuvaus tällaisten pienenmuotoisten työpajojen toteuttamisesta esim. oppilasryhmille:

Opas dialogityöpajan järjestäjälle TALK-hanke - didar.fi (<https://tinyurl.com/3s24m3mn>)

Hyvät vähemmistösuhteet, rasismien ja syrjäytymisen ehkäisy

Kunniaan liittyvä väkivalta voi liittyä rasismiin ja muukalaisvihaan monin tavoin. Kokemus syrjinnästä tai rasismista aiheuttaa stressiä ja on siksi vahingollinen. Se heikentää sitä kokevan henkilön turvallisuuden tunnetta, mutta se voi myös alentaa henkilön itsetuntoa ja itsekunnioitusta. Rasismien kokemus voi saada kokijan asennoitumaan ympäröivään yhteiskuntaan, hallitsevaan kulttuuriin ja sen sisältämiin arvoihin negatiivisesti ja vihamielisesti. Rasismien ja syrjinnän kokemukset voivat näin saada yksilön eristäytymään syrjiväksi koetusta yhteiskunnasta, mikä haittaa yksilön kotoutumista ja lisää syrjäytymisen riskiä.

On huomattava, että maahanmuuttajiin ei kohdistu epäluuloa tai rasismia vain alkuperäisväestön taholta, vaan myös eri maahanmuuttajaryhmät voivat suhtautua toisiin maahanmuuttajiin ennakkoluuloisesti tai vihamielisesti. Joskus maahanmuuttajataustaisten vanhempien kielteinen asenne oman perheensä nuoren seurustelua kohtaan voi liittyä rasistiseen asenteeseen nuoren seurustelukumppanin etnistä tai uskonnollista taustaa kohtaan. Maahanmuuttajien välinen rasismi voi siis olla yksi syy siihen, miksi jotkut maahanmuuttajataustaiset vanhemmat suhtautuvat jyrkästi perheen nuorten mahdollisiin seurustelukumppaneihin.

Rasismien vastaisella työllä, hyvien vähemmistösuhteiden edistämällä ja syrjäytymisen ehkäisyllä voidaan ehkäistä myös kunniaan liittyvää väkivaltaa. Siksi niiden tulisi olla aina osa myös kunniaan liittyvän väkivallan ehkäisytyötä ja esimerkiksi osa keskusteluryhmien teemoja. Jos asiakkaalla on syrjinnän tai rasismien kokemuksia, ne tulee kuulla, ottaa vakavasti ja käsitellä niitä osana työskentelyä.

Rasismien käsittelyyn saa tukea esimerkiksi:

Kuinka puhua rasismista ja syrjinnästä -opas
- **FAMILIA** (family.fi)

Eri väestöryhmien kokema syrjintä - Yhdenvertaisuus
<https://yhdenvertaisuus.fi/eri-vaestoryhmien-kokema-syrjinta>

Rasismi | Yhdenvertaisuusvaltuutettu (<https://syrjinta.fi/rasismi>)

Yhdenvertaisuus ja syrjintä - THL
(<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/yhdenvertaisuus-ja-syrjinta>)

12 Kunnia, häpeä ja väkivalta romanien keskuudessa

Romanit ovat yksi niistä vähemmistöryhmistä, jossa kunniakäsitteet ja yhteisön paine voivat johtaa samanlaisiin ilmiöihin kuin kunniaan liittyvässä väkivallassa. Samankaltaisia toimintamalleja on tunnistettavissa myös joissain uskonnollisissa yhteisöissä, joissa se voi kietoutua yhteen myös hengellisen väkivallan kanssa. Tutkimuksista tiedetään, että romaniperheissä ja romaninaisten elämässä lähisuhde- ja perheväkivaltaa esiintyy samalla tavalla kuin muissakin suomalaisissa perheissä. Lisäksi tiedetään, että romanikulttuurissa on piirteitä, jotka vaikeuttavat avun hakemista ja saamista väkivaltatilanteissa. Ulkopuolinen apu on lähisuhdeväkivaltaa kokeneille romaneille tärkeää, sillä heidän mahdollisuutensa tukeutua väkivaltatilanteissa läheisiinsä voivat olla rajallisia.

(THL, *Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romanit turvakodeissa*).

Kunniaan liittyvän väkivallan piirteitä romanien keskuudessa

Romanit itse puhuvat yleensä mieluummin lähisuhde- tai perheväkivallasta eivätkä nimeä yhteisössään tapahtuvaa väkivaltaa kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romanit puhuvat usein kuitenkin väkivallan yhteydessä kunniaista ja näkevät, että väkivalta on liittynyt miehen tai perheen kunnian puolustamiseen.

Romanikulttuuri on edelleen hyvin patriarkaalinen, ja patriarkalaisille kulttuureille tyypilliseen tapaan myös romanien keskuudessa on tutkimuksissa havaittu kunniaan liittyvää väkivaltaa. (Törmä, Tuokkola & Hurtig 2013; Lidman 2015) Tämä ei tarkoita, että kaikki romanit noudattaisivat tai kannattaisivat näitä haitallisia perinteitä. Kuten muissakin yhteisöissä, toiset noudattavat vanhoja tapoja pidempään, toiset ottavat uudet tavat nopeammin käyttöön, ja enemmistö valitsee ehkä jotain näiden ääripäiden väliltä. Myös romanikulttuuri on muutoksessa. Silti näistä ilmiöistä on tärkeä puhua myös romaniyhteisön kohdalla, jotta yhteisössä heikommassa asemassa olevien ja lähisuhdeväkivaltaa kokevien romanien ääni saadaan kuuluviin ja heitä pystytettäisiin auttamaan.

Perinteisesti romanikulttuurissa mies on perheen pää ja häntä tulee kunnioittaa. Hänellä on vastuu perheen elannosta, olemisesta, lasten hyvinvoinnista ja käytöksestä suhteessa sukuun ja muuhun yhteisöön. Myös naisella on keskeinen asema yhteisössä, mutta hänen roolinsa on erilainen. Naisen vastuulla on kodin puhtaus, perheen hyvinvointi ja lasten kasvatusta ja hoito. Naisella on perheen ja suvun kunnian kantajan rooli. Jo pelkkä epäily naisen moraalittomuudesta voi johtaa siihen, että naista rangaistaan, mutta tämän lisäksi myös hänen perhettään voidaan rangaista.

Perinteisessä romanikulttuurissa mies ja nainen eivät ole samalla tavalla tasa-arvoisia kumppaneita kuin länsimaisessa tasa-arvokäsityksessä ajatellaan. Romanit ajattelevat naisen olevan miehen alapuolella eikä

hänellä välttämättä ole yhtä suurta itsemääräämisoikeutta kuin miehellä. Mies pystyy tästä syystä holhoamaan naista. Perinteinen romanikulttuuri voi näin antaa miehelle oikeutuksen toimia naista alistavasti. Kaikissa romaniperheissä ei tietenkään toimita näin, vaan puolisot voivat olla myös hyvin tasa-arvoisia. Tässä on suuria eroja niin alueellisesti, sukupolvien välillä kuin perhekohtaisestikin. (Törmä, Tuokkola & Hurtig, 2013)

Hyvä tietää romanikulttuuriin kuuluvista tavoista

Valittuaan romanasun nainen ei voi enää vaihtaa sitä pois, ilman että se katsottaisiin merkiksi hylätä oma yhteisö

Seurustelusuhteisiin voidaan suhtautua kielteisesti, erityisesti tytön kohdalla

Perinteisesti esim. seksuaalisuuteen ja seurusteluun liittyvistä asioista ei voida keskustella vanhempien kanssa

Lähisuhdeväkivallasta kertomista omalle perheelle yleensä vältetään, jotta väkivalta ei laajenisi. Asia on myös häpeällinen.

Romanimiehen kunnia on riippuvainen naisen käytöksestä

Miehen "oikeus" naiseen voi jatkua erosta huolimatta, erityisesti jos parilla on yhteisiä lapsia

Häpeärangaistuksena voidaan käyttää naisten pitkien hiusten leikkaamista lyhyiksi

Väistämisvelvollisuus syntyy vakavasta väkivallan teosta. Tällöin tekijän ja hänen sukunsa on poistuttava uhrin suvun paikkakunnalta

Yhteisö valvoo jäseniään ja yksilö joutuu miettimään toimintansa seurauksia myös koko yhteisöön nähden

Romanikulttuuriin kuuluvista tavoista voi lukea tarkemmin <https://romanit.fi>

Työskentelyssä huomioitavaa

Romaneihin on kohdistunut vuosisatojen ajan ennakkoluuloja ja syrjintää, myös Suomessa. Tämä on saanut romaniyhteisön turvautumaan paljon omaan yhteisöönsä ja pitämään tiukasti kiinni omista perinteistään. Valtakulttuuri on nähty herkästi uhkana, jota vastaan tulee puolustautua. Romanikulttuurissa on paljon hyvää ja säilyttämisen arvoista, mutta tällainen yhteisön vahva sisäänpäin kääntyminen sisältää aina riskejä. Yhteisö alkaa helposti vähätellä ja salata ongelmiaan ulospäin, koska pelkää niistä puhumisen heikentävän entisestään yhteisön mainetta ja kuvaa ulkopuolisten silmissä. Tästä syystä esimerkiksi yhteisössä tapahtuvasta väkivallasta ja erityisesti kunniaan liittyvästä väkivallasta ei mielellään puhuta, eikä avun hakemista tai ulkopuolisten puuttumista näihin tilanteisiin katsota aina hyvällä.

Ammattilainen voi joutua tekemään edellä mainituista syistä tavallista enemmän töitä saavuttaakseen romaniasiakkaan luottamuksen. Se vaatii työntekijältä avoimuutta ja rehellisyyttä sekä uskoa siihen, että myös asiakas on avoin ja rehellinen. Romanien kanssa työskennellessä voi olla etua siitä, että työntekijällä itsellään on romanitausta, tai että ainakin työtiimistä löytyy tarvittaessa romanitaustainen työpari. Jaettu ymmärrys romanikulttuurista voi helpottaa merkittävästi luottamuksen syntymistä. Romanitaustainen työntekijä voi toimia asiakkaalleen myös roolimallina ja mallintaa asioita eri tavalla kuin kulttuuriin kuulumaton. Hän voi oman elämänsä ja kokemustensa kautta myös osoittaa, että on olemassa monenlaisia tapoja elää romanina. Myös työntekijän sukupuolella voi olla merkitystä kohtaamiselle. Tätä samoin kuin romanitaustan merkitystä on hyvä kysyä asiakkaalta silloin, jos työntekijöissä on varaa valita. Kynnyskysymys työntekijän tausta ei kuitenkaan ole kohtaamisen onnistumiselle, tärkeintä on ammattilaisen halu ja taito rakentaa luottamusta ja hyvää kohtaamista.

Työparityöskentelyssä moninaisuudesta on aina etua, eli jos mahdollista, työparin olisi hyvä edustaa mm. eri sukupuolia ja etnistä taustaa. Kun toisella työparista on kulttuuritietämystä ja -osaamista ja toisella ymmärrys suomalaisesta kulttuurista ja palvelujärjestelmästä, niin työpari voi tuoda tilanteeseen laajempia näkökulmia. On myös muistettava, että joissain asioissa sama kulttuuritausta voi muodostua esteeksi. Esimerkiksi kaikki romanit eivät voi puhua häveliäisyssyistä perheasioista ja terveyteen liittyvistä intiimeistä asioista toiselle romanille, mutta saattavat puhua niistä valtaväestöön kuuluvalle työntekijälle.

Romano Missio on kehittänyt romaniperhetyöhön toimivan VEERA-mallin, johon voi tutustua tarkemmin Romaniperhetyön käsikirjasta

[VEERA-TYÖMALLI - PDF \(https://docplayer.fi/206146281-Romaniperhetyon-kasikirja-veera-tyomalli.html\)](https://docplayer.fi/206146281-Romaniperhetyon-kasikirja-veera-tyomalli.html)

13 Yhdessä voidaan tehdä paljon

Kunniaan liittyvä väkivalta käsitellään yleensä kokijan kokemuksen kautta. Tekijää tai tekijöitä ei tulisi kuitenkaan unohtaa, koska kokijan turvallisuus ja hyvinvointi riippuvat pitkälti heidän toiminnastaan. Siksi olemme tässä oppaassa pyrkineet havainnollistamaan KLV:a ja sen ehkäisyä tekijöihin suuntautuvalla työllä. Ammattilaisten ja viranomaisten toiminnassa tulisi nykyistä enemmän rohkeasti puuttua suljetuissa yhteisöissä tapahtuviin yksilöiden ihmisoikeuksien loukkauksiin ja toimia heikoimmassa asemassa olevien yhteisön jäsenten tukena. Kulttuuriin tai yhteisön tapoihin vedoten ei voi katsoa läpi sormien yksilöihin kohdistuvia epäoikeudenmukaisuuksia tai väkivaltaa. Tärkeää on myös tiedostaa, että kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen tapahtuu pääsääntöisesti kokijan kautta. Kunniaan liittyvän väkivallan tekijä hakee harvoin apua omatoimisesti. Väkivaltainen käytös ei muutu ilman siihen puuttumista. Tämän vuoksi on tärkeää, että apua on tarjolla mahdollisimman vaivattomasti ja kaikille osapuolille.

Kunniaan liittyvä väkivalta haastaa yksilökeskeiseen asiakastyöhön tottuneita ammattilaisia. Moniammatillisen yhteistyön avulla tämä haaste on voitettavissa. Osaaminen on yhteiskunnassa jaettuna, joten viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyö on lähes välttämätöntä. Moniammatillisessa yhteistyössä eri osapuolilla on erilaiset roolit ja jokainen keskittyy oman vastualueensa hallintaan. Onnistunut yhteistyö edellyttää kuitenkin selkeän työnjaon lisäksi myös eri toimijoiden toiminnan kokonaisarviointia. Jonkun pitää ottaa vastuuta myös yhteistyön koordinoinnista.

Kunniaan liittyvä väkivalta on monen tekijän yhteissumma. Maahanmuuttajaperheen dynamiikkaan vaikuttavat yksilöiden henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi monet muut tekijät, kuten alkuperämaan olosuhteet ja kulttuuri, maahanmuutto sekä kotoutumisen laatu. Mainitut tekijät eivät vaikuta kaikissa tapauksissa samalla tavalla, joten kriisit ovat tapauskohtaisia, eikä niitä kaikkia voida lähestyä yhdellä toimintatavalla. Kunniaan liittyvien konfliktien suhteen on oltavat käytännöllinen ja luova. Asiakkaiden kohtaamisen perusperiaatteet ovat tästä huolimatta samat kuin muussakin asiakastyössä: kunnioittava asenne ja tavoitteellinen toiminta.

Haitalliset perinteet syntyvät ja pysyvät yllä yhteisössä, joten niiden kitkemisessäkin tarvitaan yhteisön kanssa työskentelyä. Yhteisöt pystyvät muuttumaan ja KLV:a voidaan ehkäistä tehokkaimmin yhteisöjen sisällä tehtävällä työllä. Tähän työhön tarvitaan meitä kaikkia, ja lopulta asenne ratkaisee: kaikki lähtee kunnioittamisesta. Kun ihminen tulee nähdyksi, kuulluksi ja kunnioitavasti kohdatuksi, ja hänellä on vaihtoehtoja, niin hänellä ei ole tarvetta kohdella toisia kaltoin. Yhteisöjä voidaankin tukea antamaan kunnialle uusia merkityksiä, jolloin kunniallisuus voisikin tarkoittaa myös ”ei väkivaltaa”.

Työskentely eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa ei edellytä, että ammattilaisen tulisi tietää ja tuntea monia eri kulttuureita. Riittää, että on kiinnostunut kuulemaan ja ymmärtämään erilaisia ajatuksia, uskomuksia ja tapoja. Asiakas tuntee oman kulttuurinsa parhaiten, joten helpoin tapa saada tietoa hänen kulttuuristaan on kysyä siitä häneltä itseltään. Avoin kysyminen osoittaa, että työntekijä on kiinnostunut asiakkaasta ja haluaa ymmärtää tämän ajattelua. Kysyminen auttaa myös saamaan tietoa, mitä asiakas yksilönä ajattelee kulttuuristaan ja miten juuri hän sitä toteuttaa elämässään.

Yhden asian tulisi kuitenkin olla kulttuurista riippumatonta: Ihmisoikeudet ja niiden kunnioittaminen, koska ihmisoikeudet ovat jokaisen yksilön luovuttamattomia perusoikeuksia.

14 Apua tarjoavia tahoja

KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN ERITYSASIAINTUNTEMUSTA JA PALVELUJA SEKÄ TEKIJÖILLE ETTÄ KOKIJOILLE TARJOAVAT

Didar (Pirkanmaa) DIDAR / Setlementti Tampere ry (didar.fi)

SOPU-työ (Uusimaa) Sopus (soputila.fi)

SOPU-työ (Varsinais-Suomi) | Setlementti Aurala (aurala.fi/)

Vuolle Setlementti, mm. Via Vis (Oulu) (vuolleoulu.fi)

KOKIJOITA JA HEIDÄN LÄHEISIÄÄN AUTTAVAT

Monika-naiset Monika-Naiset liitto ry (monikanaiset.fi)

Riku Etusivu - Rikosuhripäivystys (riku.fi)

Nollalinja - Apua väkivaltaan 080 005 005 (nollalinja.fi)

Turvakodit Turvakodit - [Nettiturvakoti](http://nettiturvakoti.fi) (nettiturvakoti.fi)

Tyttöjen talot (tyttojentalo.fi)

Irakin naiset yhdistys INY ry (iny.fi)

Uskontojen uhrien tuki UUT ry (uskontojenuhrientuki.fi)

Apua voi kysyä myös maahanmuuttajille suunnatuista palveluista esim.

Monikulttuurikeskus Saaga (Kouvola),
Sharaf-hanke SAAGA (visitsaaga.fi)

Romaniasiakkaiden asioissa auttavat mm.

Romano Missio (romanomissio.fi) ja erityisesti sen toteuttama
Arvokas Elämä -hanke (arvokastaelamaa.fi)

15 Lisämateriaaleja ja linkkivinkkejä

KLV JA LÄHISUHDEVÄKIVALTA

Amal ry, Mikä on Islamin kanta lähisuhdeväkivaltaan? (amalry.fi/islamin-kanta-vakivaltaan/)

Amal ry, ladattavia videoita lähisuhdeväkivallasta yms. (amalry.fi/tietoaislamista/)

Kunniaan vai häpeää? - Ensi- ja turvakotien liitto (ensijaturvakotienliitto.fi)

Ihmisoikeusliitto, Kunniaan liittyvä väkivalta
(ihmisoikeusliitto.fi/tyomme/fgm-ja-klv/kunniaan-liittyva-vakivalta/)

Ihmisoikeusliitto, Kysymyksiä ja vastauksia: Kunniaan liittyvä väkivalta.
(ihmisoikeusliitto.fi/kysymyksiä-vastauksia-kunniaan-liittyva-vakivalta/)

Nettiturvakoti, Väkivallan monet muodot.
(nettiturvakoti.fi/tunnista-vakivalta/vakivallan-monet-kasvot/#vakivallan-kierre)

Nollalinja, Mikä on väkivaltaa. (nollalinja.fi/mika-on-vakivaltaa/)

Poliisi, Kunniaväkivalta. (poliisi.fi/kunniavakivalta)

Rikosuhripäivystys, Lähisuhdeväkivalta (riku.fi/erilaisia-rikoksia/lahisuhdevakivalta/)

THL, Kunniaan liittyvä väkivalta
(thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/kunniaan-liittyva-vakivalta)

THL, Lomakkeet väkivallan kirjaamiseen ja kartoittamiseen.
(thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/lomakkeet-vakivallan-kirjaamiseen-ja-kartoittamiseen)

THL, MARAK – riskiarviointilomake (thl.fi) (thl.fi/documents/605877/1663634/marak_riskinarviointilomake_suomi.pdf/c3714af4-9d8a-4591-a0ab-222d525fa551)

THL, Tiedä & Toimi, Kunniaan liittyvää väkivaltaa on mahdollista tunnistaa ja ehkäistä
(julkari.fi) / (tinyurl.com/bdh8swpt)

THL, Väkivalta-aiheiset verkkokoulut.
(thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/vakivalta-aiheiset-verkkokoulut)

THL, Puutu väkivaltaan ja kunniaan liittyvään väkivaltaan -verkkokoulut
(thl.fi/fi/-/thl-n-uusi-verkkokoulutus-lisaa-ammattilaisten-tietoutta-kunniaan-liittyvasta-vakivallasta)

PAKKOAVIOLIITTO

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, Pakkoavioliitto.
(ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/pakkoavioliitto)

Ihmisoikeusliitto, Lausunto pakkoavioliittojen purkamisesta sekä avioliiton pakottamisen kriminalisoinnista. (ihmisoikeusliitto.fi/lausunto-pakkoavioliittojen-purkamisesta-seka-avioliiton-pakottamisen-kriminalisoinnista)

Oikeusministeriö, Pakkoavioliitot ja rikosoikeudelliset seuraamukset. *OM-Pakkoavioliitot-ja-rikosoikeudelliset-seuraamukset-fi.pdf* (tinyurl.com/nv5sjjpu)

FGM

Ihmisoikeusliitto, Tyttöjen sukuelinten silpomisen vastainen työ

[\(ihmisoikeusliitto.fi/tyomme/fgm-ja-klv/silpomisen-vastainen-tyo/\)](http://ihmisoikeusliitto.fi/tyomme/fgm-ja-klv/silpomisen-vastainen-tyo/)

Koukkula & Klemetti, Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintaohjelma

[julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf)

[STM_2021_16_J.pdf](#)

THL, Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen estäminen.

[thl.fi / \(tinyurl.com/3dtddhec\)](http://thl.fi/tinyurl.com/3dtddhec)

WHO, Female genital mutilation.

who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation

ROMANIT

Kara, Romaniperhetyö Veera-työmalli. Romaniperhetyö Veera-työmalli | Innokylä

innokyla.fi/fi/toimintamalli/romaniperhetyo-veera-tyomalli

Romano Missio ry, 2020. Romaniperhetyön käsikirja. Veera -työmalli.

docplayer.fi/206146281-Romaniperhetyon-kasikirja-veera-tyomalli.html

THL, Romanit. thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot/romanit

Weiste-Paakkanen, Lämsä, Kuusio (toim.) 2018. Suomen romaniväestön osallisuus ja hyvinvointi. RAP2018_15_Suomen_romanivaesto_web (2).pdf

[julkari.fi / \(tinyurl.com/3b8y25xv\)](http://julkari.fi/tinyurl.com/3b8y25xv)

MENETELMÄ-OPPAITA

VIGOR, Ammattilaisille (seksuaaliterveysmateriaalia eri kielillä)

vigorhanke.fi/toiminta/ammattilaisille/

Materiaaleja - DIDAR / Setlementti Tampere ry: "Kohtaaminen ja dialogi kunnia-kulttuuri- ja kunniaväkivaltatyössä" -kirja sekä oppaita omakielisten keskusteluryhmien ja dialogityöpajojen järjestäjälle didar.fi/materiaaleja/

MUITA

Kunniakonfliktit_gloaalina_kehityskysymyksena_ja_suomalaisten_koulujen_arjessa.pdf [africancare.fi / \(tinyurl.com/4nku2zvt\)](http://africancare.fi/tinyurl.com/4nku2zvt)

Kunniakäsitykset-ja-väkivalta_B5_netiti-002.pdf

[ihmisoikeusliitto.fi / \(tinyurl.com/mr4az94c\)](http://ihmisoikeusliitto.fi/tinyurl.com/mr4az94c)

Spotlight #4: 'Honour'-based violence and forced marriage | Safelives

safelives.org.uk/spotlight-4-honour-based-violence-and-forced-marriage

Spotlight on HBV and forced marriage-web.pdf [safelives.org.uk / \(tinyurl.com/2w3ufrpc\)](http://safelives.org.uk/tinyurl.com/2w3ufrpc)

Statistics on so called 'honour-based' abuse offences, England and Wales, 2020 to 2021 - GOV.UK [www.gov.uk / \(tinyurl.com/53y3skzb\)](http://www.gov.uk/tinyurl.com/53y3skzb)

Kunniaväkivalta haastaa oikeusjärjestelmän - Lapsen Maailma

lapsenmaailma.fi/artikkeli/kunniavakivalta-haastaa-oikeusjarjestelman/

Suomalaisen yhteiskunnan kurssi: lainsäädäntö [migri.fi / \(tinyurl.com/f3cv9fey\)](http://migri.fi/tinyurl.com/f3cv9fey)

Lähteitä

Ahola, T., & Ahola, M. | **Väkivallasta turvallisuuteen.** (2016). Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Flatley, J. | **Official Statistics. Statistics on so called 'honour-based' abuse offences, England and Wales, 2020 to 2021.** Haettu osoitteesta [Statistics on so called 'honour-based' abuse offences, England and Wales, 2020 to 2021.](https://www.gov.uk) (www.gov.uk) / (tinyurl.com/f3cv9fey) (2021).

Hansen, S., Sams, A., Jäppinen, M., & Latvala, J. | **Kunniakäsitykset ja väkivalta: Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa.** (2016).

Hong, T. | **Valtion huolellisuusvelvoite kunniaan liittyvän väkivallan vastustamisessa.** Teoksessa Niemi, J., & Kainulainen, H. (toim.), *Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma.* (2017).

Hong, T. | **Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema.** *Turun yliopiston julkaisuja.* Haettu osoitteesta [TUULLI HONG: Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema](https://tuubi.hong.fi) (utupub.fi) / (tinyurl.com/56maznp2) (2020)

Ihmiskauppa.fi | **Pakkoavioliitto.** Haettu osoitteesta [Pakkoavioliitto - Ihmiskauppa](https://ihmiskauppa.fi) / (ihmiskauppa.fi/ihmiskauppa/ihmiskaupan_muodot/pakkoavioliitto) (2021).

Karimi, R. | **Honor Related Conflicts among Immigrant Families in Finland: Alternative Approaches to Prevention.** Christ University. Department of Sociology. *MPhil thesis.* (2017).

Karimi, R. | **Rozanan vanhemmille – Kunniallinen ratkaisu perheiden ristiriitoihin.** Helsinki: Into. (2015).

Karimi, R. & Hildén, T. **Haasteena haitalliset perinteet – yhteisötyö Ihmisoikeusliiton Kitke!-hankkeessa.** Teoksessa Kaljonen & Matinheikki- Kokko (toim.), *Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus.* (146–160). TAITO-työelämäkirjat. Metropolia-ammattikorkeakoulu. Haettu osoitteesta [2011 Kaljonen Matinheikki Kokko Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus TAITO2.pdf](https://www.metropolia.fi) (metropolia.fi) / (tinyurl.com/4stpdnsne) (2011).

Koukkula, M., & Klemetti, R. | **Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintaohjelma.** Haettu osoitteesta [Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen \(FGM\) estämisen toimintaohjelma](https://valtioneuvosto.fi) (valtioneuvosto.fi) / (tinyurl.com/yckcm6c5) (2019).

Lidman, S. | **Väkivaltakulttuurin perintö: sukupuoli, asenteet ja historia.** Gaudeamus. (2015).

Mattila, J. | **Nöyryytys–Arvokkuuden kokemuksen menettämisestä ja uudelleen löytämisestä.** Helsinki: Kirjapaja. (2017).

Olsson, H., & Bergman, A. | **From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence.** *European journal of social work*, 25(2), 198-209. Haettu osoitteesta tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2021.1882395 (2021).

Poikela, E. **Sovittelu, ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan.** PS-kustannus, WS Bookwell oy, Juva. (2010).

Poliisihallitus. | Poliisihallituksen lausunto; KAA 1/2019 vp Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen. Haettu osoitteesta [Asiantuntijalausunto; KAA 1/2019 vp Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen \(eduskunta.fi\) / \(eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-277818.pdf\)](http://Asiantuntijalausunto; KAA 1/2019 vp Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen (eduskunta.fi) / (eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-277818.pdf) (2019).

Rautiokoski, M., & Janhunen-Ruusuvuori, M. | Kohtaaminen ja dialogi kunniakulttuuri- ja kunnia-väkivaltatyössä. Didar-hanke, Setlementti Tampere ry. Luettavissa osoitteessa didar.fi/materiaaleja (2016).

Ruoho, A. | Päästä meidät pelosta: Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. (2010).

Talk-Hanke. | Opas dialogityöpajan järjestäjälle. Setlementti Tampere ry. Haettu osoitteesta [Opas dialogityöpajan järjestäjälle VALMIS.pdf \(directo.fi\) / \(tinyurl.com/2rbw43cp\)](http://Opas dialogityöpajan järjestäjälle VALMIS.pdf (directo.fi) / (tinyurl.com/2rbw43cp) (2021).

THL. | Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romanit turvakodeissa. Hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja. Haettu osoitteesta [Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romanit turvakodeissa \(thl.fi\) / \(tinyurl.com/55eybkwj\)](http://Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet romanit turvakodeissa (thl.fi) / (tinyurl.com/55eybkwj) (2016).

THL. | Väkivaltakäsitteiden sanasto. Haettu osoitteesta [**Tilastokeskus. | Tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset vähenivät 14 prosenttia.** Haettu osoitteesta \[Tilastokeskus - Rikos- ja pakkokeinotilasto / \\(tinyurl.com/mszmnvcvj\\)\]\(http://Tilastokeskus - Rikos- ja pakkokeinotilasto / \(tinyurl.com/mszmnvcvj\) \(2021\).](http://Väkivaltakäsitteiden sanasto (julkari.fi) (2019).</p></div><div data-bbox=)

Törmä, S., Tuokkola, K., & Hurtig, J. | Lähisuhde- ja perheväkivalta romaninaisten kokemana. Avun tarpeet yhteisössä ja palvelujärjestelmässä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2013:33. Haettu osoitteesta [Microsoft Word - Rap 2013_33 Romaninaiset ja väkivalta Final 031013.doc \(valtioneuvosto.fi\) / \(tinyurl.com/4hk9xyzm\)](http://Microsoft Word - Rap 2013_33 Romaninaiset ja väkivalta Final 031013.doc (valtioneuvosto.fi) / (tinyurl.com/4hk9xyzm) (2013).

Törmä, S. | Lähisuhdeväkivalta romaninaisen elämässä. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, & Honkatukia, P. (toim.), Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 27(1). (2017).

Liitteet

1. Hankkeen esitteet (maahanmuuttajille ja romaneille)

Esitteet löytyvät sivuiltamme <https://www.didar.fi/kunniaksi-hanke/> myös eri kielisinä (arabia, kurdi, persia, turkki, somali ja englanti)